شەهیدکردنی

پێشەوا حوسەین

رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ

ناوی کتێب: شەهیدکردنی پێشەوا حوسەین ﵁
ناوی نوسەر: علی خان
نۆرە وساڵی چاپ: سێیەم 1442 کۆچی

علي خان

شەهیدکردنی

پێشەوا حوسەین

رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُ

ڕونکردنەوەی ڕاستیەکان، ڕۆشنکردنەوەی، لێڵیەکان، ڕەواندنەوەی شوبهەکان

چاپی سێیەم

١٤٤٢

بسم الله الرحمن الرحيم

ڕێخۆشکار

سوپا سی خوای مەزن دەکەم بەو شێوەیەی شایستەیەتی، صەڵات وسەلام لەسەر ڕێنمونیکاری مرۆڤایەتی کە موحەممەدی پەیامبەریەتی ﷺ، هەروەها لە سەر خۆ شەوی ستان وئازیزان و سەرخەرانی پەیامبەر ﷺ، کە خێزان وخانەوادە و هاوەڵەکانیەتی، وئەوانە شی شوێنیان کەوتون بە چاکی، دوای ئەوە:

خوێنەری سەنگین... ئەم کتێبەی بەردەستت چەند هەڵبژاردەیەکە لە کتێبی: «دەمێك لە مێژوی ئیسلام لە وەفاتی پەیامبەرەوە ﷺ تا کوشتنی حوسەین رضي الله عنه»، وئەو پرس وباسانەی تێدا دەرهێنراوە کە پەیوەستە بە کوشتنی حوسەینەوە، پاشان دەستکاری کراوە وبۆی زیاد کراوە ولێی کەمکراوە ولەکاتی بەراوردا ئەوەت زیاتر بۆ ڕون دەبێتەوە.

کتێبەکەمان ناولێنا: «**شەهیدکردنی ئیمامی حوسەین رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ، ڕونکردنەوەی ڕاستیەکان وڕۆشنکردنەوەی لێڵیەکان وڕەواندنەوەی شوبهەکان**».بە هیوای پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییەی لەم بوارە هەستی پێدەکرێت، وبابەتەکە بە شێوازێکی زانستی نوسراوە جیاواز لە زۆربەی ئەو کتێبانەی لەم بارەیەوە نوسراون زۆرتر بایەخ بە وروژاندنی هەست وسۆز دەدەن، لە خوای بەرز ومەزن دەپاڕێمەوە ئەوەمان فێر بکات کە سودمان پێ دەگەیەنێت وسودیشمان پێ بگەیەنێت بەوەی کە فێرمان دەکات.

علی خان
مزگەوتی قازی محمد رَحِمَهُ ٱللَّهُ
عاشورای ١٤٣٤ کۆچی

پێشەکی

باســـی کوشـــتنی حوســـەین، نەیار وگروپە لارێکان هەر لە کۆنەوە قواســـتویانەتەوە بۆ مەرامی خراپ، نەك بە شـــوێنکەوتنی بەڵگە و نوری خوا، بەڵکو بە شوێنکەوتنی ئارەزوو و هەوا.

لە کاتێکدا خوای گەورە لە زۆر شوێنی قورئاندا ئامۆژگاری پێغەمبەری خوا ﷺ دەکات، کە شوێنی هەوا وئارەزوو نەکەوێت، بەڵکو شوێنی ئەوە بکەوێت کە لە لایەن خواوە بۆی دادەبەزێت، تەنها ئەوە ڕووناکی وهیدایەتە ، هەر ڕێگا وڕێبازێك لەوە لایدا تاریکی وسەرگەردانیە.

زۆر بە مان بیســـتوو ما نە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموو یەتی: «ئومەتەکەم دابەش دەبێتە سەر حەفتاو سێ بە شەوە، هەموویان لە ئاگرن تەنها دانەیەکیان نەبێت».

جا هەر یەك لەو گرو پە لارێیا نەی، کە هەن ئەڵێن: ئێمە ئەو کۆمەڵەیەین کە ڕزگاریان دەبێت. کەوابوو مرۆڤ چۆن هەقەکەیان بناسێت؟

خوای گەورە لە قورئاندا فێری ئەوەمان دەکا کە هیچ شـــتێك بە بانگەشـــە وئیدیعاکردن نیە، بەڵکو ئەبێت لێکۆڵینەوەی لێ بکرێت، لێکۆڵینەوەش بریتییە لە گەڕان بە دوای بە بەڵگەکاندا، کە تا چەند دروستن پاشان تا چەند بۆ ئەو مەبەستانە دەشێن.

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمۡ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ ﴾ الحجرات:٦. واتە: ((ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، ئەگەر گوناهکارێك هەواڵێکی بۆ هێنان، ئەوا لێی بکۆڵنەوە تا بۆتان ڕوون دەبێتەوە)).

بەڕاستی مێژووی ئوممەتی ئیسلامیش توشی تێ ئاخنی و شێواندن و تێکدانی زۆر هاتووە، بەهۆی ئەو کۆمەڵ وگروپانەی کە لە سەرەتای ئیسلامەوە دروست بوون، هەر کۆمەڵە و هەوڵی داوە بایەخ و گرنگی خۆی زیاد بکات و بەرز بکاتەوە لەسەر حیسابی بەرانبەرەکەی، ئەمەش کەلێنانێکی دروستکرد لە مێژووی گەورەکانی ئوممەتەکەماندا.

لەنێو ئوممەتدا خەڵکانێك دەبینی سنوری شەرعی بەرزاندووە لە خۆشویستنی کە سایەتیەکاندا، هەبووە هاوەڵی پایەبەرز عەلی کوڕی ئەبو تالبی رضي الله عنه زۆر خۆشویستوە، خۆشویستنێك کە سەری تەواو لێتێکداوە، ڕوداو و باس و هەواڵی ئاوهای لێوە گێڕاوەتەوە کە قبوڵناکرێ، لەهەمان کاتیشدا هەوڵی داوە لە بایەخی ئەوانی تر کەم بکاتەوە، وخەڵکانی تر بە دەستدرێژیکەر بۆ سەر مافەکانی عەلی رضي الله عنه لەقەڵەم بدا، بەمە ستەمیان هەم لەخۆیان و هەم لە عەلی کرد، تەنانەت زیادەڕۆیی کردن لەو هاوەڵە بەڕێزە سەری کێشا بۆ وەچەکانیشی، کار گەیشتە ئەوەی بڵێن: ئیمامن و دیاری کراون و مەعصومن ، هەر وەکو چۆن پیغەمبەران مەعصومن علیهم السلام.

* ئەوە عەلیە ﷺ ئەڵێ: «خەڵكانێك بەڕادەیەك خۆشـیان دەوێم تا دەیانباتە ئاگرەوە، خەڵكانێكیش بەڕادەیەك ڕقیان لێم دەبێ تا دەیانباتە ئاگرەوە». (١)

* هەروەها ئەڵێ: «دوو كەس لە سەر من تیا ئەچن: كە سێكی زیادڕۆ لە خۆشەویستنم، كەسێكی زیادڕۆ لە ڕق لێبوونم» (٢).

ئەم جۆرە بیركردنەوە و شێوە زیادەڕەویانەش -لەسەر ڕاسترین بۆچون- لە دوای نیوەی «سەدەی سێیەمی كۆچیەوە» سەریان هەڵداوە.

بەڵگەیەی ئەم ڕاسـتیەش ئەوەیە: ئەو ڕق لێبونەی نێوان عەلی ﷺ و هاوەڵە بەڕێزەكان، كە باسـی لێوە دەكەن، لە هەواڵ وڕیوایات وباسـە صەحیحەكاندا شتی وا نابینین، بەڵكو بە پێچەوانەوە، شتانی وامان بینی، كە بەڵگەن لەسـەر مەزنی ئاسـتی خۆشـویسـتنیان لە بۆ یەكتری، لەگەڵ بینینی چەندەها ڕوداوی پرشنگدار لە خۆشەویستی وخۆنەویستی وبرایەتی و دۆ ستایەتی ودڵ سۆزی وئامۆژگاری وژن وژنخوازی، بە ڕادەیەك كە هەر بە ویژدانێكی شـەیدای ڕاسـتی، ئەوانە ببینێت، ئەو وتە سـاختە و دەلەسـە دوژمناوی و ڕقاوی و بوغزاویانە بە درۆ دەخاتەوە..

---

(١) أخرجه ابن أبي عاصم في (السنة) برقم (٩٨٣)، وقال العلامة الناصرالدين الألباني (إ سناده **صحيح على شرط ال شيخين**). وانظر (نهج البلاغة) (٤٦٩) (١٠٨/٤)،و (مناقب الامام أمير المؤمنين) (محمد بن سليمان الكوفي) (٢٨٣/٢)،و (الأمالي)للطوسي (ص٢٥٦).

(٢) المصدر السابق برقم (٩٨٤)، وقال العلامة الألباني (اسناده حسن).

لەو وێنە پرشنگدارانە:

*** هەر سێ خەلیفە سەر ڕاستەکە: ئەبوبەکری صیددیق، عومەری کوڕی خەتتاب، عوسمانی کوڕی عەففان، هانی عەلی دەدەن لە بۆ خواستنی فاتیمە وبەشداریش دەکەن لە ئامادەکرن و شایەتیداندا:**

* **عەلی** ﷺ **ئەڵێ:** « ئەبوبەکر و عومەر هاتنە لام و وتیان: بۆ نارۆی بۆ لای پەیامبەری خوا ﷺ و باسێکی فاتیمەی لا بکەی »[1].

* **هەروەها ئەڵێ:** پەیامبەری خوا ﷺ پێی وتم: « هەر ئێستا بڕۆ قەڵغانەکەت بفرۆشە و پارەکەییم بۆ بهێنە، تا پێداویستی ماڵ بۆ (خۆت) و (فاتیمە) ئامادە بکەم ».

عەلی ﷺ ئەڵێ: منیش ڕۆیشتم و فرۆشتم بە عوسمانی کوڕی عەففان بە چوارسەد درهەمی ڕەشی کۆچی.

کاتێك کە پارەکەم لێوەرگرت و ئەویش قەڵغانەکەی لێوەرگرتم.

عوسمان وتی: ئایا من بۆ تۆ لە قەڵغانێك زیاتر ناهێنم وە تۆش بۆ من لە دیرهەم زیاتر ناهێنی؟ منیش وتم: بەڵێ.

ئەویش وتی: دە ئەو قەڵغانە دیارییە لە منەوە بۆ تۆ.

منیش قەڵغانەکە و پارەکەم هێنا و ڕۆیشتم بۆلای پەیامبەری خوا ﷺ قەڵغان و درهەمەکانم خستە بەردەستی و باسی ئەوەی عوسمانم بۆ کرد

---

(١) أمالي للطوسي، ص٣٩، بحار الأنوار (٤٣/٩٣).

، ئەویش دوعای خێری بۆ کرد، پاشـــان مشـــتێکی لە درهەمەکان گرت و بانگی ئەبوبەکری کردو دای بە دەســتیەوە و فەرمووی: « ئەی ئەبوبەکر بەم درهەمانە هەندێ پێداویستیی ماڵ بۆ کچەکەم بکڕە»[1].

* **عەلی** ﵁ **ئوم کەلسومی کچی لە عومەری کوڕی خەتاب** ﵁ **مارە دەکات، خوا لە هەمویان ڕازی بێ**[2].

* **عەلی** ﵁ مندالّەکانی بەناوی براو خۆشەویستە دینیەکانیەوە ناو دەنێت: ئەبو بەکری صـــــدیق، عو مەری کوڕی خە تاب، عو سمانی کوڕی عەففان[3]، هەروەها ستایشیان دەکات:

عەلی ﵁ ئەڵێ: « بەڕاستی ئە من هاوەڵانی پەیامبەرم ﷺ بینیوە، دە بەخوا کەســتان لەوان ناچــن، ســوێند بەخوا بەهۆی دونیا نەویســتیانەوە دەیانتبینی بەیانیان سەر و قژیان شێواو و تۆزاوی بوو ، شەوانیشیان بە شەو نوێژ و سوژدە و ڕاوە ستانەوە زیندو دەکردەوە، جارێك گۆنایان و جارێك نێو چـــەوانیان لەزەوی دەنا [بۆ دەربڕینی ملکەچـــی و زەلیلی بۆ خوای بەرز و پیرۆز]، کە باســـی ئاخیرەتیان بۆ دەکرا وەکو ئەوە وابوو بەســـەر زوخاڵ [پ شکۆ] ەوە وە ستابن، بەهۆی درێژی و زۆری سوژدەکانیانەوە خەویان لێ نەدەکەوت، وەکو ئەوەی شـــتێکی ڕەق لە نێو چـــاوانیان بێت و تێیدا

(١) كشف الغمة (٣٦٩/١)، (بحار الأنوار) (١٣٠/٤٣).

(٢) فروع الكافي كتاب النكاح، باب تزويج أم كلثوم (٣٤٦/٥)، و فرو ع الكافي كتاب الطلاق، باب المتوفى عنها زوجها (١٢٠/٦). وقبلها البيهقي في الســـنن الكبرى (٦٣/٧)، مصـــنف عبدالرزاق (٦/ ١٦٣).

(٣) أنظر كتب الأنساب كـ«عمدة الطالب» لابن عنبة، و«الأنساب» للسمعاني.

بســورِێتەوە و نەهێڵێت بخەون و پشــویەك بدەن، هەركە باســی خوا بكرایە فرمێســـك بە چـــاوەكانیاندا دەهاتە خوارەوە و دەم و چـــاویانی تەڕ دەكرد ودەلەرزان و دەهەژان وەكو چۆن دار لە ڕۆژی بای توند دا دەلەرێتەوە ››.

عەلی منداڵی هەبوو بەناوی ئەبوبەكر و عومەر و عوسمان، ئەبوبەكر و عوسمانی لەگەڵ حوســـەین لەڕوداوی (طف)دا كوژران، بەڵام عومەریان تەمەنی زۆرتر كرد[1].

***

(١) بحار الأنوار (٤٢/٧٤)، الشجرة الزكية في الأنساب (٤١٣).

هاوەڵان هەموویان برای یەك بوون

یەکێك لە گەورەترین درۆکانی مێژوو، گومانی ئەو گومان لە دڵانەیە کە وائەزانن هاوەڵانی پەیامبەر ﷺ ڕقیان لە یەکتر بووە ودوژمنایەتیان لە ئاست یەکتردا پەنهان کردووە!!

ئای بەڕاستی گومانێکی پوچە، زۆر دوورە لەوەی خوای پەروەردگار لەقورئاندا ڕوونی کردۆتەوە ودەفەرموێت: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ [آل عمران:١١]. واتە: «بەڕاستی ئێوە چاکترین ئوممەتێکن بۆ خەڵکی هێنرابێتە دی، فەرمان بە چاکە دەکەن و جڵەوگیری لە خراپەیش دەکەن و باوەڕی دامەزراو و بەخوا دەهێنن». یان ئەوەی کە پەیامبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: «خير الناس قرني»(١)، واتە: «باشترینی خەڵك، خەڵکانی سەردەمی منن».

بێگومان مێژووی موسوڵمانان پێویستی بە نوسینەوەیەکی سەر لەنوێ هەیە، بەوەرگرتنی لە سەرچاوە پاك و پوختەکانیەوە. بە تایبەتتر لەو جێگایانەی، کە مێژوونوسە ناموسڵمانە هەواڵ هەڵبەستەکان نوسیویانەتەوە، لە کاتێکدا دەزانین، کە ئوممەتی ئیسلامیمان دەوڵەمەندترین ئوممەتە بە ناوەڕۆکی مێژووەکەی و هەمووی بە سەنەدی چەسپاو لە لەناوچون پاراستووە.

---

(١) صحيح البخاري كتاب الشهادات، باب لا يشهد على شهادة جور اذا أشهد حديث رقم (٢٥٠٩).

ئەبێت مێژو بە وردی بخوێنینەوە

ئەبێت مێژوو بخوێنینەوە وەك خوێندنەوەی فەرمودەکانی پەیامبەر ﷺ. جا ئەگەر ئێمە بمانەوێت فەرمودەکانی پەیامبەر ﷺ بخوێنینەوە، دەبێت بگەڕێین بەدوای چەسپاوی هەواڵەکە، ئایا لە پەیامبەری خواوە هەواڵی وا چەسپاوە یا نەء؟

هەرگیزیش ناتوانین ڕاستی و چەسپاوی فەرمودەکانی پەیامبەر ﷺ لە هەڵبەستە و بێ بناغەکان جیا بکەینەوە، هەتا تەماشای سەنەد و دەقی هەواڵەکە نەکەین. چونکە زانایان گرنگی زۆریان بە فەرمودە و هەواڵخوانەکانی داوە و بەدوای فەرمودەکانیاندا ڕۆیشتوون و پاڵاوتوویانە، دوایش بڕیاریان لەسەری داوە و صەحیح و ضعیفیان لەیەکتر جیاکردۆتەوە، ئا لێرەشەوە فەرمودەکانیان لەو شتانە پاککردۆتەوە کە بە درۆوە یان بەهەر شێوازێکی تر خراوەتە سەری.

بەڵام مێژوو جیاوازە لە فەرمودە، دەبینین زۆرێك لە ڕیوایەتەکانی مێژوو سەنەدی هەر نیە، جاری واش هەیە سەنەدی هەیە، بەڵام هیچ کام لەو ڕاویانەی کە لەناو ڕیوایەتەکەدا هەن ژیاننامەیان دیار نیە، هیچ یەکێکیش لەزانایان نابینین بە باشی یان بە خراپی ، بە مەدح و یان بەزەم (جرح و تعدیل) باسیانی کردبێت، جا لەم حاڵەتەشدا بڕیاردان لە سەر ئەو ڕیوایەتە قورسە، چونکە حاڵ و باری هەندێك لە پیاوانی سەنەدەکە نادیارن.

بەیعەت دەدرێ بە یەزیدی کوڕی موعاویە :

لە سالّی پەنجا و شە شی کۆ چی دا، موعاویە بڕیاریدا خەڵکی دوای خۆی بەیعەت بدەن بە یەزیدی کوڕی، ئا لێرەدا موعاویە لە ڕێچـــکەی ئەوانەی پێش خۆی لایدا، چونکە پەیامبەری خوا ﷺ کارەکەی هەروا هێشتەوە یا ئەبوبەکری دانا، پاشـــان ئەبوبەکر هاتوو و عومەری دەســـت نیشـــان کرد، دوای ئەو عومەر هات و شەش کەسی دەست نیشان کرد وبەلاّم سەعیدی کوڕی زەیدی لێدەرکردن چونکە کوڕی مامی خۆی بوو، لەگەڵ عەبدوڵلاّی کوڕی دا، دوای ئەویش عوسمان هات و کەسی دیاری نەکرد، ئینجا عەلی هات، ئەویش دیسانەوە کەسی دەست نیشان نەکرد، حەسەنیش وازی لیٚ هێنا بۆ موعاویە.

بۆیە بە موعاویەیان ووت: یان ئەوەتا وازی لیٚ بێنە، وەکو چۆن پەیامبەری خوا ﷺ کردی، یان ئەوەتا وەك ئەبو بکری صـــدیق بکە و کەســـێك دابنیٚ کە خزمی خۆت نەبیٚ، یان وەك عومەر بکە؛ کارەکەی دایە دە ست شەش کە سەوە خزمی خۆی نەبوون، یان ئەوەتا وازبێنە با موســـڵمانان خۆیان یەکێك هەڵبژێرن، بەلاّم موعاویە ڕازی نەبوو ئیلا هەر دەبێت دوای خۆی (یەزید)ی کوڕی جێنشین بێت[1].

پیٚ ئەچیٚ لایەنە چاکەکەی هەڵنەبژاردبیٚ، لە ترسی ئەو شەڕ و ئاشوبەی لە کە لە شـــورادا دەکەوتەوە، گوێڕایەڵی و ئاســـایش و ســـەقامگیریشـــی لەو لایەنەدا دەبینیەوە کە یەزیدی کوڕی تێدابووە[2] ئەمە ئەگەر واش بیٚ هەر ڕاســـت نییە، بەڵکو هەق لە شورادایە.

---

(١) رواه خليفة بن خياط في طبقاته(ص ٥٢)، من طريق جويرية بنت أسماء عن أشياخ أهل المدينة.

(٢) أنظر: (مقدمة ابن خلدون) فصل في ولاية العهد (ص ١٦٦).

هەڵوێستــی ئەهلی سوننەت و جەماعەت لە بەرامبەر بەیعەتدان بە یەزیدی کوڕی موعاویە :

ئەهلی سوننە و جەماعە ئەڵێن: بەیعەتەکە دروستە، بەڵام ئەم بەیعەتە عەیبدار دەکەن بەهۆی ئەم دووشتەوە:

یەکەم: ئەڵێن ئەمە شـــتێکی تازە بو، کە خیلافەتی داوەتە کوڕەکەی خۆی، وەکو ئەوەی ئیتر خیلافەت ببێت بە ویراســەت، ئەمە دوای ئەوەی بە شورا یا دەستنیشانکردنی جگە لە خزم بووە، ئەی چ جای ئەوەی نزیکێکت بێ و کوڕێکی ڕاســـتەوخۆی خۆتیش بێ، لەم ڕوانگەیەوە ئەم مەبدەئە ڕەدکرایەوە بە بێ لەبەر چـــاوگرتنی کەســەکە، ئەوان ئەو مەبدەئەیان ڕەت کردەوە کەوا کارەکە ببێتە ویراسەت.

دووەم: خەڵکی لە (یەزید) شـــیاوتر هەبوون بۆ خیلافەت، وەکو ئیبن عومەر و ئیبن زوبەیر و ئیبن عەبباس و حوسەین، جگە لەمانەش هی تر زۆرن.

ســــەبارەت بە دید و بۆچـــونی موبتەدیعەکان، ئەوان وا دەبینن کە ئیمامەت و خیلافەت تەنها لە عەلی و کوڕەکانیدا دەبێت، هەربۆیە ئەوان بەیعەتەکەی یەزید بەتەنها عەیبدار ناکەن، بەڵکو هەموو بەیعەتێك ڕەتدەکەنەوە کە نەدرێت بە عەلی و کوڕەکانی، هەر لە سەر ئەو ئەساسەش ئەوان بەیعەتەکەی ئەبوبەکر و عومەر و عوسمان و موعاویە هەر هەموویان بە نادروست دەزانن، بەبێ لەبەر چاو گرتنی بەیعەتدەرەکە. چونکە ئەوان ئەڵێن خیلافەت و ئیمامەت دیاریکراوە بۆ عەلی و کوڕەکانی هەتا ڕۆژی قیامەت.

ئایا یەزید شیاو بووە بۆ خیلافەت؟

ئیبن کەسیر چیرۆکی عەبدوڵڵای کوڕی موتیع و هاوەڵەکانی دەگێڕێتەوە کە ڕۆیشـــتوون بۆلای موحەممەدی کوڕی حەنەفیە -کە کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالبە و برای حەسەن و حوسەینە لە باوکەوە-، ویستویانە ڕازی بکەن بۆ لابردنی یەزید، ئەویش قایل نەبووە، ئیبن موتیع وتی: یەزیدی کوڕی موعاویە مەی دەخواوەتەوە و نوێژ ناکات.

موحەممەدیش وتی: من ئەوەم لێ نەبینیوە کە ئێوە باسی دەکەن، ئەمن ڕۆیشتومەتە لای و ماومەتەوە، بەردەوامە لەسەر نوێژکردن، هەوڵی خێر و چاکەی دەدا، پرسیاری فیقهی دەکرد و سوننەتەکانی جێ بەجێ دەکرد.

وتیان: ئەوە لەبەر تۆ خۆی وا دەرخستووە.

موحەممەدی کوڕی حەنەفیەش وتی: با شە چی من ترساندی و هیوای چـی لێکردووم؟ ئێوە هەرگیز ئەوانەتان لێی بینیوە کە باسـی لێوە دەکەن؟ ئەگەر ئەو کارانەی بە پێش چـــاوی ئێوەوە کردبێت، ئەوا بێگومان ئێوەش شـــەریکی وین، ئەگەریش ئەوانەتان لێ نەبینیوە ئەوا بۆتان حەڵاڵ نییە شایەتی لەسەر شتێك بدەن کە نازانن و نەتان بینیوە.

ئەوانیش وتیان: ئەوە لای ئێمە ڕەوایە، گەر چی نەشمان بینیوە.

موحەممەدی کوڕی حەنەفیە وتی: خوا ئەمە بە شـــایەتی قبوڵ ناکات، ئینجا ئەو فەرمایشـــتەی پەروەردگاری بۆ خوێندنەوە کە دەفەرموێ: ﴿إِلَّا مَن شَهِدَ بِٱلْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ { الزخرف: ٨٦ }.

جا ئەو فاسیقیەی دراوەتە پاڵ یەزید وەك مەی خواردنەوە و یاریکردنی لەگەڵ مەیمون و خراپەکاری و.. هتد، هیچیان بەسەنەدێکی صەحیح لێوەی سـابت نەبوون، بۆیە بڕوا بەمە ناکرێ و ئەسـڵ باشـییە، ئیتر خوا زانا و شـارەزاترە بە حاڵی یەزید، ئەمەش بەلای ئێمەوە گرنگ نییە، ئەوە لە بەینی خۆی و خوای خۆی دایە.

گریمان مەسـەلەکە ئاوهاش بوبێ، خۆ فاسـقێتی ئیمامیش خروج لێکردنی واجب ناکات ئا بەو شێوەیەی کە ڕویداوە، وەك دواجار باسی لێوە دەکەین.

بەیعەت دەدرێت بە یەزید وحوسەینیش ڕەدی دەکاتەوە

ئەوەبو لە ساڵی ٦٠ی کۆچی و لە تەمەنی ٣٤ ساڵیدا بەیعەت درا بە یەزیدی کوڕی موعاویە، بەڵام حوسـەینی کوڕی عەلی و عەبدوڵلای کوڕی زوبەیر بەیعەتیان پێنەدا، کاتێك داوایان لێکرا بەیعەت بدەن، عەبدوڵلای کوڕی زوبەیر وتی: ئەم شـەو بیرێکی لێدەکەمەوە و بەیانی ڕای خۆمتان پێ ئەڵێم، وتیان: باشـە، ئیتر هەر کە شـەو داهات لە مەدینەوە بەرەو مەککە هەڵهات و بەیعەتی نەدا.

کاتێك هاتن بۆ لای حوسەینی کوڕی عەلی، وتیان: بەیعەت بدە.

وتی: من بە نهێنی بەیعەت نادەم، بەڵکو بە ئا شکرا و بە پێش چاوی خەڵکیەوە بەیعەت ئەدەم.

وتیان: باشـــه، ئەویش هەر کە شـــەو هات، بە دوای عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیرەوە هەڵهات.

خەڵکی عێراق نامە بۆ حوسەین دەنێرن :

گەیشـــتە خەڵکی عیراق کە حوســـەین بەیعەتی بە یەزیدی کوڕی موعاویە نەداوە، ئەمانیش یەزیدی کوڕی موعاویەیان ناوێت، بەڵکو معاویەشیان ناوێت، تەنها عەلی و کوڕەکانی نەبێت -ڕەزای خوایان لێبێت- کەسیان ناوێت، ئەوە بوو هەر هەموویان نامەیان دەنارد بۆ حوسەینی کوڕی عەلی و تێیدا دەیان نوســـی: ئێمە بەیعەتمان بە تۆ داوە و تۆ نەبێت کەسمان ناوێت و بەیعەتی یەزیدیش لە گەردنمان نەما بەیعەتەکەمان بۆتۆیە، ئیتر نوسراو و نامەکان ئەوەندە زۆر بوون گەیشتنە زیاتر لە پێنج سەد نامە، هەر هەمووی لە خەڵکی کوفەوە دەهات و داوایان لێدەکرد بێت بۆ لایان.

حوسەین موسلیمی کوڕی عەقیل دەنێرێت :

بۆ ئەو مەبەستە حوسەینی کوڕی عەلی، ئامۆزاکەی خۆی: موسلیمی کوڕی عەقیلی کوڕی ئەبوتالبی نارد بۆ هێنانی هەواڵ و ڕاســـتی و ڕوونی مەســـەلەکە، کە موســـلیمی کوڕی عەقیل گەیشـــتە کوفە دەســـتی کرد بە پرســـیار کردن، بۆی دەرکەوت خەڵکی یەزیدیان ناوێ و حوســـەینی کوڕی عەلیان دەوێت، دوایی لە ماڵەکەی هانیئی کوڕی عوروەدا مایەوە، ئیتر خەڵك کۆمەڵ کۆمەڵ و تاك تاك دەهاتن و بەیعەتیان دەدا بە موســـلیمی

کوڕی عەقیل لە جیاتی حوســـەینی کوڕی عەلی ڕەزای خوا لە هەموویان بێت.

لەوکاتەدا نوعمانی کوڕی بەشیر ئەمیری کوفە بوو، هەرکە هەواڵەکەی پێگەیشت، وا مو سلیمی کوڕی عەقیل لە بن دە ستیانە و خەڵك دێن و لە جیاتی حو سەین بەیعەتی پێ دەدەن، وای پیشاندا کە هیچی نەبیستووە و پەی بەو با سە نەبردووە، کار گەیشتە ئەوەی هەندێك لەدەور و دە ستەکەی چوون بۆلای یەزید و هەواڵەکەیان پێدا، کە خەڵك بەیعەت دەدەن بە موسلیم و نوعمانی کوڕی بەشیریش خۆی کەڕ کردووە.

عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد دەکرێت بە ئەمیری کوفە :

بەوهۆیەوە یەزید فەرمانی دا نوعمانی کوڕی بەشیر لەسەر کار لاببرێت و عوبەیدوڵڵای زیادی کرد بە ئەمیری کوفە، خۆی ئەمیری بەســـرە بوو کوفەشی خستە پاڵی تا ئەم کێشەیە چارەسەر بکات، ئەوەبوو عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد لە شـەودا گەیشـتە کوفە و دەم و چـاوی هەلپێچـابوو، هەر کە بەلای خەڵکێکدا تێدەپەڕی و سەلامی لێدەکردن دەیانوت: وعليك الـسلام، ئەی کچــەزاکەی پەیامبەری خواﷺ، وایان دەزانی حوســەینە و بەنهێنی و دەم هەڵپێچــراوی هاتووە، ئیتر عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد زانی مەســـەلەکە جدیە و خەڵکیش چـــاوەڕێی حوســـەینی کوڕی عەلی دەکەن، گەڕایەوە کۆشکەکەی، خزمەتکارێکی خۆی نارد بەڵکو هەوالێکی مەسەلەکە بێنێ و بزانێ سەر مەسەلەکە کێ بەڕێوەی دەبا؟

ئەویش ڕۆیشــت بەو پێیەی کە ئەم پیاوە لە ناوچــەی «حمص»ــــــەوە هاتووە و ســـێ هەزار دیناری پێیە بۆ یارمەتیدانی حوســـەین ﵁، ئا بەو شـێوەیە دەسـتی کرد بە پرسـیارکردن تا ماڵەکەی هانیئی کوڕی عوروەیان پێ شاندا، کە چووە ژورە مو سلیمی کوڕی عەقیلی بینی و بەیعەتی پێدا و سێ هەزار دینارەکەشی پێدا، بەو شێوەیە چەند ڕۆژێك سەردانی کردن هەتا بە تەواوی زانی چیان بەدەستەوەیە، پاشان گەڕایەوە لای عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد و دەنگ و باسەکەی بۆ گێڕایەوە.

دەرچوونی حوسەین ﵁ بۆ کوفە :

دوای ســـەقامگیر بوونی بارودۆخەکە و بەیعەتدانی خەڵکێکی زۆر بە موســـــلیمی کوڕی عەقیل، ناردی بە دوای حوســـــەیندا کە بەڕێ بکەوە کاروبارەکە ئامادە باشـــە، ئەوەبوو حوســـەینی کوڕی عەلی ﵁ لە ڕۆژی تەرویەدا دەر چوو بەروە و کوفە، عوبەیدوڵڵاش بەو کارەی مو سلیمی کوڕی عەقیلی زانی بوو بۆ یە گوتی: هانیئی کوڕی عوروەم بۆ بێنن، ئەوانیش هێنایان و پرسیاری لێکرد:

موسلیمی کوڕی عەقیل لە کوێیە؟ وتی: نازانم.

ئەویش بانگی (مەعقەل)ی خزمەتکاری هانیئی کرد، کە هاتە ژورەوە، پێی وت: ئەمە دەنا سی؟ وتی: بەڵێ، کە نا سیەوە پە شیمان بوویەوە و زانی مەســـــەلەکە فێڵی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد بووە، عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد پێی وت: موسلیمی کوڕی عەقیل لە کوێیە؟!

وتی: بەو خوایە ئەگەر لە ژێر پێکانم بێت بەرزی ناکەمەوە، کە وای ووت عوبەیدوڵلای کوڕی زیاد پیای کێشا و فەرمانی دا زیندانی بکرێ.

خەڵکی کوفە پشتی موسلیمی کوڕی عەقیل بەر دەدەن

کە هەواڵەکە گەیشـــتە موســـلیمی کوڕی عەقیل، بە چـــوار هەزار ســـەربازەوە لەگەڵ خەڵکی کوفەدا دەوری کۆشـــکەکەی عوبەیدوڵلایاندا، جا لەوکاتەدا عوبەیدوڵلا زۆرێك دەم ســـپیەکانی کوفەی لە لابوو، بۆیە پێی ووتن: ئەو خەڵکە لە موسلیمی کوڕی عەقیل پاشگەز بکەنەوە، بەڵێنی پارە و پوڵیشـــی پێدان و هەڕەشـــەی ســـوپای شـــامی لێکردن، ئەوەبوو ئەو دەم سپیانە دەستیانکرد بە هەڵگەڕانەوە و پا شگەز کردنەوەی خەڵك، ئیتر هەر دایکە و دەهات و کوڕەکەی خۆی ئەبردەوە، هەر پیاو و دەهات و براکەی خۆی ئەبردەوە، هەر سەرۆك خێڵە و دەهات و خەڵکی پاشگەز دەکردەوە، تا وای لێهات لە کۆی چوار هەزار کە لەگەڵی بوون، تەنها سی کەس مایەوە ! تەنانەت خۆری ئەو ڕۆژە ئاوا نەبوو موســـلیمی کوڕی عەقیل تەنیا کەوت، خەڵك هەمووی ڕایکرد، وای لێهات بە ناو کۆڵانەکانی کوفەدا دەڕۆیشـــت نەیدەزانی بۆ کوێ بڕوات، تا دای لە دەرگای ماڵی ئافرەتێك لە خێڵی (کیندە) و پێی وت: ئاوم دەوێ؟ ئەویش پێی سەیر بوو، وتی: تۆ کێی؟ وتی: من موســـلیمی کوڕی عەقیلم، هەواڵ و ســـەربوردەی خۆی بۆ گێرایەوە، کە خەڵك لێی هەڵگەڕاونەتەوە و ســـەریان نەخســـتووە و پشـــتیان داوەتە ئاوە و حوســـەینیش وا لە هاتننە، چـــونکە ئەم ناردبویە شـــوێنیە کە بکەوێتەڕێ،

ژنەکە بردیە ماڵەوە و خانوویەکی چـــەپیان هەبوو لەوێی دانا و ئاوی بۆ هێنا، بەڵام کوڕەکەی هەســـتا و ئیخباری کرد، شـــوێنەکەی ووت بە عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، ئەویش هەفتا پیاوی بۆنارد و دەوری ماڵەکەیان گرت، هەندێك شـــەڕی لەگەڵ کردن بەڵام دواجار-دوای ئەوەی پەیمانی نەکو شتنی لێوەرگرتن خۆی دا بەدەستەوە بردیان بۆ کۆشکی ئەمیر-، کە ڕۆیشتە ژورەوە، عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد هۆکاری ئەم کارەی لێپرسی؟

وتی: بەیعەتێك لە گەردنماندایە بۆ حوســـەینی کوڕی عەلی. ئەویش وتی: بۆ مەگەر بەیعەتێکی یەزید لە گەردنتدا نییە؟ پاشان وتی: دەتکوژم.

موسلیم وتی: ڕێگە بدە با وەسیەت بکەم. وتی: باشە وەسیەت بکە، چاوی گێڕا، عومەری کوڕی سەعدی کوڕی ئەبی وەقاصی بینی، پێی وت: تۆ نزیکترین کەســـی منی کە بە خزمایەتی بە من دەگەی وەرە با وەسیەتێکت بۆ بکەم، بردیە سوچێکی ژورەکەوە و پێی ووت کە: کەسێك بنێرێت بۆلای حوســـەین بەڵکو بگەڕێتەوە، عومەری کوڕی ســـەعدیش ڕاســـتەوخۆ پیاوێکی نارد کە بە حوســـەین ڕابگەیەنێت کار لەکار ترازاوە و خەڵکی کوفە فێڵیان لێکردووە.

موســـلیم لەو کاتەدا ووتە بەنرخە بەناوبانگەکەی خۆی ووت: (بە خاوخێزانتەوە بگەڕێوە، خەڵکی کوفە فریوت نەدەن، لە ڕاســـتیدا خەڵکی کوفە درۆیان لەگەڵ تۆ ولەگەڵ منیش کرد، درۆزنیش خاوەن قســـەی خۆی نییە).

له ڕۆژی عەرەفە موسلیمی کوڕی عەقیل کوژرا، حوسەینیش لە ڕۆژی تەرویەدا کەوتبووە ڕێ، کە دەکاتە ڕۆژێك پێش کوشتنی موسلیمی کوڕی عەقیل.

بەرهەڵستی هاوەڵان لە دەرچوونەکەی حوسەین :

زۆرێك لە هاوەڵان هەوڵیاندا نەهێڵن حوسەینی کوڕی عەلی بڕوات، لەوا نە: عەبدوڵڵای کوڕی عومەر، و عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس، و عەبدوڵڵای کوڕی عەمری کوڕی عاص، و ئەبو سەعیدی خودری، و عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر، و موحەممەدی کوڕی حەنەفیەی برای، هەموو ئەمانە کە زانیان حوسەین نیازی کوفەی هەیە ڕێگریان لێکرد، **ئەمەش ووتەی هەندێکیانە:**

١. عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس:

کە حوسەین ویستی بڕوات، عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس پێی وت: لەبەر ئەوە نەبێت خەڵك گاڵتەمان پێ بکات، بە توندی دەمگرتی و نەمدەهێشت بڕۆی.

٢. ئیبن عومەر:

شەعبی دەڵێ: ئیبن عومەر لە مەککەدا بوو هەواڵی پێگەیشت کەوا حوسەین وا بەرەو عێراق ڕۆیشتووە، بە دووری سێ ڕۆژە ڕێوە خۆی گەیاندە حوسەین، وتی :بۆ کوێ تەشریف ئەبەی؟

ئەویش وتی: بەرەو عێراق، پاشان نامەکانی خەڵکی عێراقی پیشاندا و وتی: ئەوە نامە و بەیعەتەکانیانە -فریویان دابوو ڕەزای خوای لێبێ-. ئیبن عومەر وتی: مەڕۆ، حوسەین قایل نەبوو.

پاشـــان وتی: دەی فەرمودەیەکت بۆ دەگێڕمەوە، جوبرەئیل هاتە لای پەیامبەر ﷺ سەرپ شکی کرد لە نێوان دونیا و ئاخیرەت، پەیامبەری خوا ﷺ ئاخیرەتی هەڵبژارد و دونیای نەویســت، تۆش پارچــە گۆشــتێکی لەو (إنك بضــعة منه)، دە بەخوا هەرگیز کەســتان ئەم کارە ناگرێتە دەســت، خوای گەورەش ئەم کارەی لێ لانەداون مەگەر بۆ خێری خۆتان نەبێ، بەڵام هەر ئامادە نەبوو بگەڕێتەوە، عەبدوڵڵا دەســـتی کردە ملی و گریا و پێی وت: (أستودعك الله من قتيل).

٣. عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر:

بە حوســەینی وت: بۆ کوێ تەشــریف ئەبەی؟ دەڕۆی بۆلای خەڵکانێك باوکتیان کوشت و دایان لە براکەت ! مەڕۆ، بەڵام حوسەین قایل نەبوو.

٤. ئەبو سەعیدی خودری:

وتی: ئەی ئەبوعەبدوڵڵا من ئامۆژگاریت دەکەم و دڵم بۆت دەســـوتێ، لە ڕا ستیدا پێم گەیـ شتووە کەوا خەڵکانێك لە سەرخەرانی خۆتان لە کوفە داوات لێدەکەن بڕۆی بۆلایان، نەکەی بڕۆی، چــونکە گوێم لە بابت بوو لە بارەی کوفەوە دەیوت: بەخوا بێزارم لێیان و ڕقم لێیانە، ئەوانیش لە من بێزارن و ڕقیان لێمە و هەرگیز وەفایان لێ نابینی وە هەرکەس بەوان بباتەوە

ئەوا بەشـــێکی دۆڕاوی بردۆتەوە، بەخوا نە عەزمیان هەیە لەکاروباردا، نە ئارام دەگرن لەژێر شمشێردا.

* هەروەها لەو کەســانەی کە بە حوسـەینیان ووت نەڕوا بۆ کوفە، لە غەیرە صەحابە:

فەرەزدەقی شـــاعیر، دوای ئەوەی حوســـەین کەوتە ڕێ گەیشـــتە فەرەزدەقی شـــاعیر، پێی وت: لە کوێوە؟ ئەویش وتی: لە عێڕاقەوە، وتی: ئەی دەنگ و باسی خەڵکی عێڕاق چۆنە؟

وتی: دڵیان لەگەڵ تۆیە و شـــیرەکانیان لەگەڵ بەنی ئومەییە، بەمەیش ڕازی نەبوو و وتی: خوا پشت و پەنایە.

حوسەین دەگاتە قادسیە:

هەواڵی موسلیمی کوڕی عەقیل لە ڕێگەی ئەو نێردراوەی کە عومەری کوڕی سەعد ناردبووی گەیشتە حوسەین، حوسەین ویستی بگەڕێتەوە، پرسێکی بە کوڕەکانی موسلیمی کوڕی عەقیل کرد، ئەوان وتیان: نە بەخوا ناگەڕێینەوە هەتا تۆڵەی باوکمان نەکەینەوە، حوسـەینیش هاتە سـەر ڕەئی ئەوان، عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد دوای ئەوەی بەدەر چوونی حوسەینی زانی، فەرمانیدا بە حوڕڕی کوڕی یەزیدی تەمیمی کە لە پێشـــەوە بە هەزار ســـەربازەوە بڕوات ڕێگە بە حوســـەین بگرێت، ئەوەبوو لە نزیك قادســـیە گەیشتە حوسەین.

حورِ پێی وت: بەرەو کوێ ئەی کچەزاکەی پەیامبەری خوا ؟!

وتی: بەرەو عێڕاق.

ئەویش وتی: کەواتە بگەڕێوە و باخوا بە تۆ گیرۆدەم نەکات، بگەڕێوە بۆ ئەو شـــوێنەی لێوەی هاتووی، یان برۆ بۆ شـــام بۆلای یەزید، بەس بەرەو کوفە مەیە.

حوســەین قایل نەبوو و دەســتی کرد بە ڕۆیشــتن بەرەو عێڕاق، حوڕڕی کوڕی یەزیدیش دەهاتە پێشیەوە و ڕێی پێ نەدەدا.

حوسەین پێی وت: لێم دوورکەوە لە بار دایکت چی.

حوڕری کوڕی یەزید وتی: دەی ســـوێند بەخوا هەر عەرەبێکی تر ئەو قســەیەی بکردایە، تۆڵەم لە خۆیی و دایکیشــی دەکردەوە، بەس چــی بڵێم دایکت گەورەی ئافرەتانی دونیایە.

حوسەین دەگاتە کەربەلا :

حوسەین لە شوێنێك وەستا پێی دەگووترا کەربەلا (كَرْبَلاءُ).

پرسیاری کرد ئەم شوێنە ناوی چی یە؟ وتیان: كَرْبَلاء.

وتی: كَرْبٌ وَبَلاءٌ، سەخڵەتی و مەینەتی.

کاتێك سوپاکەی عومەری کوڕی سەعد گەیشت کە ژمارەیان چوار هەزار سەباز دەبوو، قسەی لەگەڵ حوسەیندا کرد و پێی ووت کە لەگەڵیدا

بڕوات بۆ عێراق لای عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، ڕازی نەبوو. بەڵام کە بینی مەسەلەکە جیددیە، بە عومەری کوڕی سەعدی وت: من سەرپشکت دەکەم لە نێوان سێ شتدا، یەکێکیان لە بۆ خۆت هەڵبژێرە. وتی: چییە؟

وتی: یان ئەوەتا ڕێگەم بدەی بگەڕێمەوە، یان ئەڕۆم بۆ سـنورێك لەو سـنورانەی موسـڵمانان بۆ خۆم جیهاد دەکەم، یان ئەڕۆم بۆلای یەزید لە شامدا و دەستم دەخەمە نێو دەستی. عومەری کوڕی سەعد وتی: باشە تۆ یەکێك بنێرە بۆلای یەزید، منیش یەکێك دەنێرم بۆلای عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، تا بزانین چـی ئەبێت، حوسـەین کەسـی نەنارد، بەڵام عومەری کوڕی سەعد نێردراوێکی نارد بۆلای عەبەیدوڵڵای کوڕی زیاد.

نێردراوەکە گەیشـت و حاڵ و مەسـەلەکەی بۆ باسـکرد، کە حوسـەین دەڵێ: لە نێوان ئەم سێ شتەدا سەرپشکتان دەکەم، ئیبن زیاد ڕازی بوو بە هەرکام لەوانەی حوسـەین هەڵی دەبژێرێت، بەڵام لەلای عوبەبدوڵڵای کوڕی زیاد پیاوێك هەبوو بەناوی (شەمری کوڕی زیلجەوشەن)، کە یەکێك بوو لە دار و دەستەکانی ئیبن زیاد، ئەو وتی: نە بەخوا شتی وا نابێ، ئیلا ئەبێ بە حوکمی تۆ ڕازی بێ. عوبەیدوڵڵا بەم قسـەیەی فریوی خوارد و وتی: بەڵێ، ئەبێت بە حوکمی من ڕازی بێت.

ئەوەبو عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد هەسـتا بەناردنی شـەمری کوڕی زیلجەوشـەن وپێی وت: بڕۆ هەتا ڕازی دەکـەیت بە حوکمی من، ئەگەر عومەری کوڕی سـەعـد بـەمـە ڕازی بوو باشـە.

وەگەرنا ئەوە تۆ لە جێگەی ئەو دەبیتە سەرکردەی سوپا.

جا ئیبن زیاد، عومەری کوڕی سەعدی بە چوار هەزار سەربازەوە ئامادە کردبوو بۆ ڕۆیشتن بۆ ناوچەی (ڕەی) و پێی وت: مەسەلەکەی حوسەین تەواو بکە و پاشان لەوێوە بڕۆ بۆ ڕەی، بەڵێنیشی پێ دابوو بیکا بە والی ڕەی.

شەمری کوڕی زیلجەوشەن کەوتە ڕێ، هەواڵەکە گەیشتە حوسەین، کە هەر ئەبێت بە حوکمی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد ڕازی بێت، بەرپە چی دایەوە و وتی: (نەخێر بەخوا هەرگیز بە حوکمی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد ڕازی نابم).

حوسەین ئامۆژگاری سوپای کوفە دەکا و خوایان بیر دێنێتەوە:

ژمارەی ئەوانەی لەگەڵ حوسەیندا بوون هەفتا و دوو سوار بوون و سوپای کوفەش پێنج هەزار دەبوون، کە هەر دوولا بەرانبەر یەك ڕاوە ستان، حوسەینی کوڕی عەلی وتی: بە خۆتانا بچنەوە و موحا سەبەیەکی نەفسی خۆتان بکەن، دەکرێ خەڵکانی وەك ئێوە لەگەڵ ئەمسالی مندا بجەنگێ؟ من کچەزای پەیامبەرەکەتانم، لە کاتێکدا ئێستا هەموو سەر زەوی کچەزای پەیامبەرێکی تێدا نییە جگە لە من نەبێ، پەیامبەری خواﷺ بە من و براکەمی فەرموو: (ئەم دووانە گەورەی گەنجانی بەهەشتن).

ئیتر بەردەوام هەر هانی دەدان کە واز لە عوبەیدوڵڵای کوڕی زیادبێنن و بێنە پاڵ وی، ئەوەبوو سێ کەسیان دایانە پاڵ حوسەین لەوانە حەڕڕی کوڕی یەزیدی تەمیمی سەرکردەی پێشەکی سوپاکەی عوبەیدوڵڵای کوڕی

زیاد. بە حەڕڕی کوڕی یەزیدیان وت: تۆ وەکو سەرکردەی پێشەکی سوپاکە لەگەڵمان هاتی، ئێستا دەڕۆیتە پاڵ حوسەین؟!!

ئەویش وتی: **تیابـ چن، سوێند بەخوا ئەمن نەفـ سی خۆم سەرپـ شك دەکەم لە نێوان بەهەشـــت و دۆزەخدا**، دەی بەخوا هیچ شـــتێك بەســـەر بەهەشتدا هەڵنابژێرم، ئەگەر لەت لەت بکرێم و بسوتێنرێم.

دوای ئەوە لە ڕۆژی پێنج شـــەممە هەردوو نوێژی نیوەڕۆ و عەســـری بەجێهێنا، پێش نوێژی بۆ هەردوو لا کرد، هەم بە ســـوپاکەی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، هەم بەوانەی لەگەڵیدا بوون، لە پیشـــدا پێی ووتن: خۆتان بەرنوێژی بۆخۆتان بکەن و ئێمەش بۆ خۆمان. وتیان: نابێ، ئێمەش نوێژ لە دوای تۆوە دەکەین، ئیتر نوێژی نیوەڕۆ و عەسریان لە دوای حوسەینەوە کرد، کە نزیکی ئێوارە بوویەوە بە ســـوارەکانیانەوە هاتنە پێشـــەوە، حوســـەین هەندێکیش خەوتبوو هەرکە بینیانی وتی: ئەمە چـــی یە؟ وتیان: قوربان بۆ پێشەوە دێن، وتی: بڕۆن قسەیان لەگەڵ بکەن، بزانن چیان دەوێ؟

بیـ ست سوار ڕۆیـ شتن، لە نێوانیاندا عەبباسی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالبی برای حوسەینیان تێدا بوو، قسەیان لەگەڵ کردن و پرسیاریان لێکردن؟ ئەوانیش وتیان: یان ئەوەتا بە حوکمی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد ڕازی دەبێ یان بجەنگێ.

وتیان: با بڵێین بە ئەبو عەبدوڵڵا، گەڕانەوە بۆلای حوســـەین ﵁ و پێیان ووت، وتی: ئەمـ شەو سەبرمان لێبگرن سبەی هەواڵتان دەدەینێ، **با**

نوێژ بکەم، حەزم لە نوێژکردنە بۆ پەروەردگاری پاك و پیرۆزم، ئیتر ئەو شـــەوە هەتا بەیان هەر خەریك نوێژ و اســـتغفار و دوعاکردن بوو، ئەو و ئەوانەشی لەگەڵیدا بوون -ڕەزای خوا لە هەموویان بێ-.

شەڕ لە نێوان هەردولا ڕو دەدات

لە بەرە بەیانی ڕۆژی هەینیدا دوای ئەوەی حوســـەین ڕازی نەبوو ببێتە دیلی ژێر دەســـتی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، جەنگ لە نێوان هەردوو لادا دەســتی پێکرد، هەر دوو تاکە هاوســەنگ نەبوون، بۆیە هەرکە هاوەڵەکانی حوســـەین زانیان توانای ئەم ســـوپایەیان نییە، هەموو خەمێکیان بووە پاراســـتنی حوســـەین رضي الله عنه، ئەوەبوو یەك لە دوای یەك لە دەور دەســـتی دەکوژران، هەتا کەســـیان نەمایەوە جگە لە حوســـەینی کوڕی عەلی خۆی نەبێت رضي الله عنه. عەلی کوڕیشی نەخۆش بوو.

دوای ئەوە حوسەین بە درێژایی ئەو ڕۆژە هەروا مایەوە، کەس نەیدەوێرا بڕواتە پێشەوە بەشکو بگەڕێتەوە، کەس نەیدەویست ببێتە هۆی کوشتنی، ئەمە هەر بەردەام بوو، هەتا شەمری کوڕی زیلجەوشەن هات و هاواری کرد تیاچـــن، لەبار دایکی خۆتان چـــن، دەوری دەن و بیکوژن، ئەوانیش هاتن و دەوریان گرت، حوسەینیش زۆر بە جوامێرانە بە شمشێرەکەیەوە بە نێوانیاندا دەڕۆیشـــت، زۆرێکی لێیان کوشـــت، وەکو شـــێر بوو، بەڵام زۆری لە زیرەکی دەباتەوە.

شــەمر هاواری تێکردن: تیا بچــن ئەوە چــاوەڕوانی چــین ؟! پەلاماری بدەن. ئەوانیش چــوونە پێشــەوە بۆی و کوشــتیان. جا ئەوەی کە حەســەنی کوڕی عەلی کوشــت و دەســتی ڕاســتەوخۆی تیا هەبوو: ســینانی کوڕی ئەنەس نەخعی بوو، سەری لە لا شەی کردەوە، هەندێکیش دەڵێن: شەمر بووە، خوا ڕوویان ڕەشکا.

دوای ئەوەی کوژرا ســــەریان برد بۆ عوبەیدوڵلای کوڕی زیاد لە کوفە، عوبەیدوڵلا بەو چوکڵەی کە بە دەستیەوە بوو پیای دەکێشا و دەیخستە نێو لوتیەوە، ئەوەبوو ئەنەس سی کوڕی مالك هەستا و وتی: بە خوا خراپت لەگەڵ دەکەم، ئەمن پەیامبەری خوام بینی ﷺ ماچــی شــوێنی چــوکڵەکەی تۆی دەکرد(١).

ئیبراهیمی نەخعی ئەڵێ: ئەگەر لە بکوژانی حوسەین ببوایەم و پا شان بخرایەمە بەهەشــــتەوە ڕووم نەدەهات بە لای پەیامبەری خوادا ﷺ بڕۆم و بمبینێت(٢).

کێ لە خانەوادەکەی پەیامبەر کوژرا؟

* **لە منداڵەکانی عەلی کوڕی ئەبو تالب:** حوسەین خۆی، جەعفەر، عەبباس، ئەبوبەکر، موحەممەد، عوسمان کوژرا.

---

(١) (المعجم الكبير) للطبراني، (٥/ ٢٠٦ رقم ٥١٠٧)، وانظر: (صحيح البخاري (كتاب فضائل الصحابة، باب مناقب الحسن والحسين حديث (٣٧٤٨)

(٢) (المعجم الكبير) للطبراني، (١١٢/٣رقم: ٢٨٢٩) وسنده صحيح.

* **له مندالەکانی حوسەین:** عەبدوڵڵا،عەلی گەورە(زەینولعابدین نا).

* **له مندالەکانی حەسەن:** عەبدوڵڵا، قاسم، ئەبوبەکر.

* **له مندالەکانی عەقیل:** جەعفەر، عەبدوڵڵا، عەبدولڕەحمان، عەبدوڵڵای کوڕی موسلیمی کوڕی عەقیل، موسلیمی کوڕی عەقیل خۆیشی لە کوفە کوژرا.

* **له مندالەکانی عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەر:** عەون، موحەممەد هەژدە کەس بس لە ئال و بەیتی پەیامبەر ﷺ لەم جەنگە ناهاوتایەدا کوژران.

ئەوەی دەگوترێ لە بارەی کوشتنی حوسەینەوە رضي الله عنه

لە ئوم سەلەمەوە دەڵێ: جوبرەئیل لە لای پەیامبەری خوا بوو ﷺ وحوسەینیش لای من بوو، حوسەین دەستی کرد بە گریان منیش بەرمدا و ڕۆیشتە ژورەوە بۆلای پەیامبەری خوا ﷺ، جوبرەئیل فەرمووی: ئەی موحەممەد خۆشیت دەوێ؟ ئەویش فەرمووی: بەڵێ. فەرمووی: دەی ئوممەتەکەت دەیکوژن، ئەگەریش ئەتەوێ لە خۆڵی ئەو شوێنەت پیشان دەدەم کە تیایدا دەکوژرێت، پیشانیدا، بینی شوێنێکە پێی دەوترێت کەربەلا.فەرمودەیەکی مەشهوریشە بەڵام لە هەموو ڕێگاکانیەوە لە ئوم سەلەمەوە زەعیفە.

هەر لە ئوم سەلەمەوە دەڵێ: گوێم لە جنۆکە بوو کاتێك حوسەین کوژرا شیوەنیان دەکرد[1].

تەنانەت لە ژیاننامەی ئوم سـەلەمدا هاتوە ئەڵێ: بەهۆی قار وخەفەت خواردنیەوە لەبەر کوشتنی حوسەین کۆچی دوایی کردوە.

تەنانەت لە ژیاننامەی ئوم سەلەمدا هاتوە ئەڵێ بە هۆی خەم وخەفەتی کوشتنی حوسەینەوە کۆچی دوایی کردوە.

بەڵام ئەوەی کە ڕیوات دەکرێ کەوا لە ئاسمانەوە خوێن باریوە، یان ئەوەی دیوارەکان خوێناوی بوون، یان بەردێك بەرز نەدەکرایەوە ئیلا ژێرەکەی هەر خوێن بوو، یان هەر وشـتریکیان سـەر ببڕایە هەمووی دەبووە خوێن، ئەمانە هەر هەمووی درۆ و دەلەسە و قسەی پوچن، ڕچەیەکی صەحیحی نییە نە بۆ پەیامبەری خواﷺ نە بۆ یەکێك لەوانەی کە هاوچـەرخی ڕوداوەکە بوون، تەنانەت چـەعیفیش نییە، تەنها درۆیەکە و بۆ وروژاندنی هەسـت و سـۆز دەکرێ. ڕیوایەتانێکی سـەنەد پچـڕاون و نەگەیشـتونەتە ڕوداوەکە.

هەروەها لە ئیبن عەبباسـەوە ئەڵێ: لە خەودا پەیامبەری خوام ﷺبینی، لە نیوەڕۆیەکدا قژی خۆڵاوی و شێواو بوو، شوشەیەکی هەڵدەگرت خوێنی تێدا بوو، وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ئەوە چـییە؟ فەرمووی: خوێنی حوسەین و هاوەڵەکانێتی، لەو کاتەوە بە دواییدا ئەگەڕێم تا ئەمڕۆ. عەممار

---

(١) (فضائل الصحابة) (٧٦٦/٢ رقم ١٣٧٣) وسنده حسن.

کە هەواڵخوانی فەرمودەکەیە دەڵێت: ئەمەمان لای خۆمان لەبەرکرد، دوای بینیمان حوسەین لە هەمان ئەو ڕۆژەدا کوژرا[1] هەروەها پەیامبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: (هەرکەس بمبینێ لە خەودا، ئەوا بەڕاستی منی بینیوە)[2].

خەڵکی کوفە تۆڵە لە نەفسی خۆیان دەکەنەوە

ئەو کەسەی وا فەرمانی کوشتنی حوسەینی کوڕی عەلیدا عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد بوو، بەڵام زۆری نەبرد یەکسەر کوشتیان، موختاری کوڕی ئەبی عوبەید هەستا کوشتی و تۆڵەی حوسەینی لێ سەندەوە، جا ئەم موختارە لەو کەسانەبوو کە پشتی موسلیمی کوڕی عەقیلی بەردا و پاشگەز بوویەوە.

هەربۆیە ئەم کارە بۆ خەڵکی کوفە تۆڵە سەندنەوە بوو لە نەفسی خۆیان، چونکە :

یەکەم: ئەوان پشتی موسلیمی کوڕی عەقیلیان بەردا، تا کوشتیان و کەسیشیان جوککەی لێوە نەهات.

دووەمیش: کاتێك حوسەین دەرچوو کەسیان بەرگریان لێنەکرد، تەنها حوڕڕی کوڕی یەزیدی تەمیمی و هاوەڵەکانی نەبێت، بەڵام خەڵکی کوفە ئەوان وازیان لێهێنا، هەر بۆیە دەبینیت سینە دەکوتن و ئەوە دەکەن کە

(١) (فضائل الصحابة) (٧٨٨/٢ رقم ١٢٨٠)، واسناده صحيح.

(٢) (فضائل الصحابة) (٧٨٨/٢ رقم ١٢٨٠)، واسناده صحيح.

دەیکەن، هەمووی بۆ سڕینەوەی ئەو هەڵەیەی باو و باپیرانە هەروەك خۆیان ئەڵێن[1].

سزای دونیا پێش دواڕۆژ:

عومارەی کوڕی عومەیر ئەڵێ: سەری عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد و دار و دەســـتەکەیان هێنا و لە مزگەوتەکەی «ڕەحبە»دا ڕیز کران، دەڵێ: کە گەیشتمە لایان گوێم لێبوو دەیانوت ئەوە هات، ئەوە هات، بینیم مارێکە، بەنێو سەرەکاندا دەڕۆیشت تا چووە نێو لوتی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیادەوە، کەمێك مایەوە و پاشان هاتە دەر و چوو تا دیاری نەما، پاشان هەم وتیان: ئەوە هاتەوە، ئەوە هاتەوە، هەمان کاری دووبارە یان سێ بارە کردەوە[2].

ئەمەش تۆڵەیەکی خوایی بوو لەم پیاوەی کردەوە کە دەستێکی گەورەی هەبوو لە کوشتنی حوسەینی کوڕی عەلی دا رضي الله عنه.

هەروەها لە ئەبو ڕەجائی عوتاریدیەوە وتوویەتی: جوێن بە عەلی و ئەو خانەوادەیە مەدەن، ئێمە هاوماڵێکی «بەلهوجین»یمان[3] هەبوو وتی: ئەم فاســقە -واتە: حوســەینی کوڕی عەلی- نابینن خوا کوشــتی، ئەبو ڕەجا ء

(١) هەر بۆیە ئەو سوپای موختارەی کە تۆڵەی حوسەینیان کردەوە ناوی خۆیانیان نابو (التوابين) (تۆبەکاران)، وەکو دان پێدانانێك بەو کەمترخەمیەی لە ئاست حوسەین کردیان، ئەمەش سەرەتای دەرکەوتنی شیعە بوو وەکو مەزهەبێکی سیاسی، بەڵام دەرکەوتنی شیعە وەکو مەزهەبێکی فیکری و فیقهی دوای ئەوە دەرکەوت، دەمێك دوای ڕوخانی دەوڵەتی بەنی ئومەییە بوو.

(٢) (جامع الترمذي) كتاب المناقب، باب مناقب الحسن و الحسين، حديث(٣٧٨٠)، واسناده صحيح.

(٣) هۆزێکە لە هۆزەکانی عەرەب.

دەڵێ: ئەوەبوو خوای گەورە سپیاییەکی تووشی چاوی کردئەوەبو دەستبەجێ کوێری کرد[1]

کێ حوسەینی کوشت رضي الله عنه؟

پێش ئەوەی بکوژانی حوسەین بناسین، وەرە با چەند ساڵێك بگەڕێینەوە دواوە بۆ لای عەلی و حوسەین لەگەڵ شیعەکەیاندا، شیعەش واتە سەرخەر و لایەنگر وپشـــتگیر: - هەمو ئەمانەش لە کتێبی ئەو قەومە خۆیانەوە دەیگێڕمەوە -

١. عەلی رضي الله عنه :

ســـکالا لە دەســـت شـــیعەکەی دەکات (لە خەڵکی کوفە) و ئەڵێ: (لە ڕاســـتیا هەموو گەلێك لە ســـتەمی کاربەدەســـتانی ترســـاوە، بەڵام من وام لێهاتووە لە ســـــتەمی ژێر دەســـــتەکانم دەترســـــم، وتم دەرچـــن بۆ جیهاد دەرنەچـــوون، وتم گوێ بگرن گوێتان نەگرت، بە نهێنی و بە ئاشـــکرا بانگم کردن دەنگتان نەبوو، ئامۆژگاریم کردن وەرتان نەگرت، بۆ ئێوە ئامادەن بەس وەك نەبوو، بەندەن وەك خاوەن بەندە؟ حیکمەتتان بۆ باس دەکەم لێی ڕادەکەن، بە ئامۆژگاری چاك ئامۆژگاریتان دەکەم بڵاوەی لێدەکەن، قسەتان بۆ دەکەم و هانتان دەدەم لە بۆ جیهادی خەڵکانی زۆردار کەچـــی ناگەمە کۆتایی وتەکانم ســـــەبەئیانە هەریەك بۆلایەك بڵاوەی لێدەکەن و دەگەڕێنەوە بۆ مەجلیســـــی خۆتان و خۆتان لە ئامۆژگاریەکانتان گێل دەکەن، بەیانی

---

(١) (المعجم الكبير) (٣/١١٢ رقم ٢٨٣١) وسنده صحيح.

ڕاســـتان دەکەمەوە کەچـــی ئێوارە دەگەڕێنەوە بۆلام وەکو قەوس لار بوونەتەوە، ڕاســتکەرەوە وەڕس بوو ڕاســتکراوەیش یاخی بوو، ئەی ئەوانەی بە لاشـــە ئامادەن بە عەقڵ لێرە نین، هەوەس و ئارەزو جیاوازەکان، ئەی ئەوانەی کە والیەکانتان بە دەســتانەوە گیر هاتوون، هاوڕێکەتان مەبەســتی خۆیەتی گوێڕاڵی خوا دەکا و ئێوەش ســەرپێچـــی دەکەن، بەڵام هاوڕێکەی شامتان سەرپێچی خوا دەکا کەچی خەڵکەکە هەر گوێڕایەڵێن، قەسەم بەخوا حەزم ئەکرد موعاویە ئێوەی بۆم بگوڕیبا یەتەوە بە گۆڕینەوەی دینار بە درهەم، دەی لە ئێوە ببردایە و پیاوێکی لەوانی پێم بدایە، ئەی خەڵکی کوفە ئەمن گیرۆدەی ســـێ و دووانێ بووم بە دەســـتانەوە: کەڕی گوێدار، لاڵی قسەکەر، کوێری چاودار، نە بەڕێز و دڵسۆز لەبەیەك گەیشتن، نە برادەری سـیقەن لە ناڕەحەتی، دەسـتان بەخۆڵا چـێ، ئەی هاوشـێوەکانی وشـتر کە چـــاودێرەکەی دیار نییە، تا لەلایەکەوە کۆیان دەکەیتەوە لە لاکەی ترەوە بڵاوەی لێ دەکەن)[1]

کارەکە بەمەوە نەوەستا تەنانەت تۆمەتی درۆشیان داوە پالی-پەنا بەخوا-

شـــەریف ڕەزا لە ئەمیری بڕوادارانەوە عەلی ﵁ ڕیوایەت دەکا کە وتوویەتی: (أما بعد: ئەی خەڵکی عیراق ئێوە وەك ژنی سك پڕ وان، سکی پڕ بوو بێ و ماوەی تەواو بوو بێ پاشـــان بە مردوێتی منداڵەکەی دانابێ، پاشــان مێردەکەی مردبێ و ماوەی بێوەژنیشــی درێژەی کێشــا بێ، ئینجا خزمە دوورەکانی میراتیان گرتبێ، دە بەخوا بە ئیختیاری خۆم نەهاتم

---

(١) نهج البلاغه (١/١٨١-١٨٩) .

بۆلاتان بەڵکو بەزۆر هاتم، جا پێم گەیشـــتووە کە ئەڵێن: عەلی درۆ ئەکات، خوا بتان کوژێت ! درۆ بە دەم کێوە ئەکەم)[1].

هەروەها ئەڵێ: (خوا بتان کوژێت ! بەڕاســـتی دڵمتان پڕ کرد لە کێم و زوخاو و سنگمتان پڕ کرد لە ڕق و کینە و هەنا سەمتان هەمووی کرد بە غەم و خەفەت و ڕا وبۆچونی منتان بە سەرپێچی و سەرکزی خۆتان لێ تێك دام)[2].

٢. حەسەنی کوڕی عەلی ﵁ :

ئەڵێ: (بەخوا وا ئەزانم موعاویە لە مانە بۆ من باشـــترە، وا ئەزانن لایەنگری منن؟ کە چی وی ستیان بمکوژن، شتومەکەکانمیان تالآن کرد، پارە وســـامانەکەمیان برد، دە بەخوا ئەگەر موعاویە پەیمانێکم لێوەر بگرێ کە خوێنمی پێ بپارێزرێت و ئەمینم بکات لە ماڵ وخێزانەکەم ئەوا باشـــترە لەوەی بمکوژن، ئەوکاتە وخاوخێزانەکەشـــم لە دەســـت ئەچـــێت، خۆ ئەگەر لەگەڵ موعاویەدا کوشتار بکەم ئەوا ئەو کاتە دەکەن بە ملمدا و بە ئا شتی دەمخەنە ژێر دەستی)[3].

هەروەها بە شیعەکەی خۆی ئەڵێ: (ئەی خەڵکی عێراق لەبەر سێ شت وازم لێ هێنان: کوشتنی باوکم و لێدانی من و تالآنکردنی شتومەکەکانم)[4].

غەدری خەڵکی کوفە کە بکوژی حوسەینن:

---

(١) نهج البلاغة (١/١١٨-١١٩).

(٢) نهج البلاغة (١/١٨٧ - ١٨٩).

(٣) الندوة (٣/٢٠٨) و (في رحاب أهل البيت) ص (٢٧٠).

(٤) (لقد شيعني الحسين) ص (٢٨٣).

موحەممەدی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالب کە ناسراوە بە ئیبنولحەنەفیە، ئەمیش ئامۆژگاری حوســـەینی برای ﷺ کرد و پیێ وت: برام ئەتۆ دەزانی ئەوان غەدریان لە بابت و براکەت کرد، جا ئەترســـم حاڵی تۆش وەك حاڵی ئەوان بێ و بەدەردی ئەوان بڕۆی(١).

هەروەها شاعیری بەناوبانگ فەرەزدەق -کاتێك حوسەین پرسیاری ئەو شـــیعەیەی خۆی لێکرد، کە ئەم لە لایانەوە دێتەوە- فەرەزدەق وتی: (دڵیان لەگەڵتە و شـــیرەکانیان لەســـەرتە، بەڵام فەرمان لە ئاسمانەوە دادەبەزێت و خوداش ئەوەی بیەوێ دەیکات، حو سەین وتی: (ڕا ست دەکەی فەرمان هەر بۆ خودایە و هەموو ڕۆژێ ئەو لە کردنی کارێکدایە، خۆ ئەگەر قەزای خوا بە شـــێوەیەك هات کە ئێمە حەزمان لێ ئەکرد و پێی ڕازی بووین، ئەوا ســـوپاســـی دەکەین لەســـەر نیعمەتەکانی، هەر ئەویش پشـــت و پەنایە بۆ شوکرانە بژێری کردن، ئەگەریش وا نەبوو خۆ ئەگەر کە سێك نیەتی ڕا ست بێ و بە نهێنی لە خوا ترس بێ دوور ناکەوێتەوە)(٢).

کاتێکیش حو سەین ﷺ ق سەی لەگەڵ کردن ئاماژەی بۆ پێ شینەیان کرد، کە چـــیان بەســـەر باوك و براکەی هێناوە، لە وتارێکیدا ئەڵێ : (خۆ ئەگەر ئەوە نەکەن و پەیمانەکەتان بشـــکێنن و بەیعەتی من لە گەردنتان

---

(١) اللهوف لابن طاووس ص(٣٩)، عاشـوراء للإحسـائي ص ١١٥، المجالس الفاخرة لعبد الحسين ص ٧٥، منتهى الآمال ٤٥٤/١، على خطى الحسين ص ٩٦..

(٢) المجالس الفاخرة لعبد الحســين ص ٧٩، على خطى الحســين ص١٠٠، لواعج الأشــجان للأمين ص٦٠، معالم المدرستين ٦٢/٣.

لادەن، ئەوە شـــتێکی ســـەیر نییە لە ئێوە، مەگەر بەســـەر باوك و براکەم و موســـلیمی کوڕی مامتان نەهێنا، بەڕاســـتی مەغرور ئەو کەســـەیە بە ئێوە فریو بخوات)[1].

٣. عەلی کوڕی حوسەین ناسراو بە زەینولعابدین:

دائەبەزێتە سەر سەرخەرانیی (شیعە)کەیی و سەرزەنشتیان ئەکا و ئەڵێ: (ئەی خەڵکینە سوێندتان ئەدەم بەخوا دەزانن کە نوسراوتان بۆ باوکم نوو سی و پا شان فێڵتان لێکرد، گفت و پەیمان و بەیعە شتان پێدا و پا شان لەگەڵی بەشـەڕ هاتن و ســەرشـۆڕیتان کرد، دەك لە ناوبچـێ ئەو کارەی وا کردوتانە، بۆ ڕەی خراپیتان، بە چ ڕویەکەوە تەماشـــای پەیامبەری خوا دەکەن ﷺ کاتێك پێتان ئەڵێ: (عیترەتی منتان کوشت، ئابڕو (حورمەت)ی منتان برد، دە بڕۆن ئێوە لە ئو مەتی من نین)، ئەوەبوو دەنگی گر یانی ئافرەتان لە هەموو لایەکەوە بەرز بوویەوە وهەندێکیان بە هەندێکی تریان دەیوت: تیاچوونە و بەخۆتان نازانن.

پا شان وتی: (ڕەحمەتی خوا لە کە سێك ئامۆژگاریەکانم قبوڵ دەکات وە وەســـیەتەکەم لە پێناوی خوا و پەیامبەر و ئەهلوبەیتەکەی دەپارێزێت، بێگومان لە پێغەمەری خوادا چاکترین نموونەی سەرمەشقی و چاولێکەری هەیە بۆ ئێمە).

---

(١) معالم المدرستين ٣/٧١ ـ ٧٢، معالي السبطين ١/٢٧٥، بحر العلوم ١٩٤، نفس المهموم ١٧٢، خير الأصحاب ٣٩، تظلم الزهراء ١٧٠.

هەر هەمویان وتیان: ئێمە هەموو مان گوێڕا یەڵ و فەرما ندارین و دە ستمان بە تۆوە گرتووە و پ شتت لێ ناکەین و بەرنادەین، ڕەحمەتی خوات لێبێ فەرمانی خۆتمان پێ بڵێ، ئێمە شـەڕین لە بۆ شـەڕت و ئاشـتین لە بۆ ئاشـــتیت و دەدەین لە یەزید و تەبەڕا لەهەر کەســـێك دەکەین ســـتەمی لێتکردبێ، ئەویش وتی: هەی هو، ئەســـتەمە ئەی خیانەتکار و فێڵبازینە، بە دەســـت نەفســـی خۆتانەوە گیرتان خواردوە، دەتانەوێ بێنە دەم منەوە هەروەك بەدەم هاتنەوەتان بۆ باوباپیرانم لەوەو پێش؟ نە بە پەروەردگاری وشـــترانی ســـەماکار برینەکە ســـارێژ نەبووەتەوە، دوێنێ باوکم لەگەڵ خانەوادەکەی کوژرا، هەرگیز جەرگ بڕینەکەی پەیامبەر و ئالوبەیتەکەیی و باوکمم و کوڕەکانی باوکمم لە نەبیر ناباتەوە، هێ شتا شەیدا و هۆگریان لە زمانە چـــکۆلەمدایە، تالّیی لە قوڕگ و گەرومدایە، خەم و خەفەتی لە سنگمدایە)[1].

هەروەها کاتێك بە لای خەڵکی کوفەدا تێپەڕی، بینی شـــیوەن دەکەن ودەگـــرین، ئـــەمـــیش لێیان توڕە بوو وتی: (شیوەن دەکەن و دەگرین لە پێناوی ئێمە، ئەی کێ کوشتمانی؟[2].

---

(١) ذكر الطبرســـي هذه الخطبة في الاحتجاج (٣٢/٢) وابن طاووس في الملهوف ص ٩٢ والأمين في لواعج الأشـجان ص ١٥٨ وعباس القمي في منتهى الآمال الجزء الأول ص ٥٧٢، وحسـين كوراني في رحاب كربلاء ص ١٨٣ وعبد الرزاق المقرم في مقتل الحســين ص ٣١٧ ومرتضـى عياد في مقتل الحســين ص ٨٧ وأعادها عباس القمي في نفس المهموم ص ٣٦٠ وذكرها رضى القزويني في تظلم الزهراء ص ٢٦٢.

(٢) الملهوف ص٨٦ نفس المهموم٣٥٧ مقتل الحسين لمرتضى عياد ص٨٣ ط٤ عام ١٩٩٦م تظلم الزهراء ص ٢٥٧.

٤. ئوم كەلسومی كچی عەلی رضي الله عنه:

وتی: (ئەی خەڵكی كوفە عەیبە بۆتان، چیتانە بۆ پ شتی حو سەینتان بەردا و دواییش كوشـــتان، پاشـــان ماڵە كەیتان تاڵان كرد و برد تان و ئافرەتەكانیتان بە دیل گرت، تووشـــی مەینەت و دەردەســەریتان كرد، دەك تیاچــن و دوورچــن، چ نەهامەتیەكە داویە لەســەرتان، چ تاوانێكە هەڵتان گرتووە لە سەر شانتان، چ خوێنانێكتان ڕژان، چ ژنانێكتان دابە كوشتان، چ منداڵانێكتان فەوتان، چ ســـامانێكتان برد بە تاڵان، پیاوانێكتان كوشـــت باشترینی دوای پەیامبەر بوون ﷺ، سۆز و بەزەیی لە دڵتان هەڵگیراوە)[١].

٥. زەینەبی كچی عەلی رضي الله عنه :

كاتێك خەڵكەكە پێشوازیان لێكرد بە گریان و ڕۆ ڕۆوە، پێی ووتن : (دەگرین و ڕۆ ڕۆتانە؟ ! ئا بەخوا زۆر بگرین و كەم پێبكەنن، بەڕاستی عەیب و شورەییە و ئابڕوتان چوو، ئیتر هەرگیز پاكی ناكەنەوە [تازە ئابڕوتان چۆڕیا]، ئاخر چۆن كوشتنی وەچەی كۆتا پەیامبەر پاك دەكەنەوە[٢].

لە ڕیوایەتێكی تردا هاتووە: سەری لە كەژاوەكەی درهێنا و بە خەڵكی كوفەی وت: وســـبن ئەی ئەهلی كوفە، پیاوەكانتان دەمانكوژن و ژنەكانتان بۆمان دەگرین، خوا خۆی دادوەری نێوان ئێمە و ئێوەیە لە ڕۆژی دواییدا[٣].

---

(١) الملهوف ص ٩١ نفس المهموم ٣٦٣ مقتل الحســين للمقرم ص ٣١٦، لواعج الاشــجان ١٥٧، مقتل الحسين لمرتضى عياد ص ٨٦ تظلم الزهراء لرضي بن نبي القزويني ص ٢٦١.

(٢) مع الحسين في نهضته ص ٢٩٥ وما بعدها.

(٣) نفس المهموم ص٣٦٥ و تظلم الزهراء ٢٦٤.

٦. جەواد موحەدیسی:

«هەموو ئەم هۆکـــــارانە وای کـــــرد ئیمـــــامی عەلی ئەو دوو تالآوەیـــان بـــــــە دەستەوە بچەژێ و غەدر لە ئیمامی حوسەین بکەن و هەروەها موســـلیمی کوڕی عەقیل بە مەزلۆمی لە نێو ئەواندا بکوژرێ و حوسەین لە کەربەلای نزیك کوفە بە تینویەتی هەر بە دەست سوپای کوفەوە بکوژرێ»[١].

هەروەها ئەڵێ: «لە ڕاســتیدا مێژوو شــاهیدە کەوا خەڵکی کوفە مەشهورن بە غەدر و پەیمان شکاندن، ئیتر هەر چۆنێك بێ مێژووی ئیسلام تێڕوانینی چاك نییە لە ئاست پەیمان و پابەندی خەڵکی کوفەوە».

ئەمە ئەوان وا ئەڵێن بەڵام منی ســوننی مەزهەب ئەڵێم: گەلێك لە زانایان وکەڵە پیاوانی ئەم ئوممەتە لەوێوە پێگەیشتن.

٧. حوسەین کورانی :

ئەڵێ: « خەڵکی کوفە بە وازهێنان و بڵاوەکردن لە حوســـەین وازیان نەهێنا، بەڵکو بەهۆی ڕەنگاوڕەنگی هەڵوێســـتەکانیانەوە هەڵوێســـتی سێیەمیشیان بۆ پەیدا بوو، ئەوەش بە پەلەکردنیان لە دەرچوون بۆ کەربەلا و شـــەڕکردن لەگەڵ ئیمامی حوســـەین علیه الســـلام، لە کەربەلاش لەوێ

---

(١) موسوعة عاشوراء ص ٥٩.

پێشبڕکێیان دەکرد لە پیشاندنی هەڵوێستی وا کە لە ڕەزای شەیتان و خەشمی خوای میهرەبان بوو»[1].

* هەروەها ئەڵێ : (هەڵوێســتێکی تریش دەبینین کە نیشــانەی نیفاقی خەڵکی کوفەیە، عەبدوڵڵای کوڕی حەوزەی تەمیمی دێتە بەرانبەر ئیمام حوسەین ئەقیڕێنێ: حوسەینتان تێدایە؟-کە چی خەڵکی کوفەشە و تا دوێنێ لە شــیعەکەی عەلی ﷺ بوو پێ ئەچــێ لەوانەش بووبێ کە نوســراویان بۆ نووسی بێ یان لە جەماعەتی(شەبس)بێ- ئینجا ئەڵێ: ئەی حوسەین مژدەی ئاگرت لێبێ)[2].

٨. موڕتەزا موتەهەری :

موڕتەزا موتەهەری ئەڵێ: (گومان لەوەدا نییە کەوا خەڵکی کوفە شیعەی عەلی بوون، ئەوانەشی حوسەینیان کوشت هەر شیعەی ئەو بوون)[3].

هەروەها ئەڵێ: (ئێمە پێشــتر ئەوەمان ســەلماند کەوا ئەم چــیرۆکە لەم ڕوانگەیەوە زۆر گرنگە، هەروەها وتمان: کوشــتنی حوســەین لە لایەن موسڵمانانەوە بەڵکو لە لایەن خودی شیعەوە کە هێشتا پەنجا ساڵێك بەسەر وەفاتی پەیامبەرەوە ﷺ تێپەڕیووە، بەڕاستی شتێکی سەیرە و مەتەڵێکی سەمەرەیە و تا بڵێی سەرنج ڕاکێشە)[4].

---

(١) في رحاب كربلاء ص ٦٠-٦١.

(٢) في رحاب كربلاء ص ٦١.

(٣) الملحمة الحسينية (١٢٩/١).

(٤) الملحمة الحسينية (٩٤/٣).

جا ئەوەی فەرمانی کر د بە کوشــتنی حوســەین و پێی دڵشــاد بوو: عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد بوو.

ئەوەی دەستی لە کوشتنی هەبوو: شەمری کوڕی زیلجەوشەن و سینانی کوڕی ئەنە سی نەخعی بوون. ئەم سیانەش هەموویان لایەنگری عەلین و لە صیففینیشدا لە نێو سوپاکەی وی بوون.

٩. کازمی ئیحسائی نەجەفی :

ئەڵێ: (ئەو ســوپایەی کە دەرچــوو بۆ شــەڕی ئیمام حوســەین -علیە الـ سلام- سێ سەد هەزار (!!) بوون، هەر هەمویان خەڵکی کوفە بوون، نە شامیەك، نە حیجازیەك، نە هیندیەك، نە پاکستانیەك، نە سودانیەك، نە میســریەك، نە ئیفریقیەکیان تێدا نەبووە، هەر هەموویان کوفەیی بوونە، لە هۆز و عەشیرەتە جیاوازەکانەوە کۆبوونەوە)[١].

١٠. حوسەینی کوڕی ئەحمەدی بەڕاقی نەجەفی:

ئەڵێ: وە لەو ڕەخنە و گازندانەی کە لە خەڵکی کوفە دەگێڕێن ئەوەیە: (ئەوان حەســەنی کوڕی عەلیان -علیهما الســلام- بەو دەردە برد و هەســتان بە کو شتنی حو سەینی کوڕی عەلی -علیە الـ سلام- کە چی خۆیان بانگهێ شتیان کردبوو)[٢].

---

(١) عاشوراء ص ٨٩.

(٢) تارخ الكوفة ص ١١٣. (٤٠) أعيان الشيعة ٢٦/١.

١١. موحسين ئەمين: (پاشان بيست هەزار لە خەڵكی عێراق بەیعەتیان دابە حوسەین و غەدریان لێکرد و بەیعەتی ئەویشیان لەگەردندا بوو، بەڵام خروجیان لێکرد و کوشتیان)[١].

کێ دەستی ڕاستەوخۆی لە کوشتنی حوسەیندا ﵁ هەبوو؟

ئەوەی مەشهورە لە کتێبە ژیاننامەیی ومێژوویەکاندا ئەو کەسەی ڕاستەوخۆ دەستی لە کوشتنی حوسەیندا هەبووە: سینانی کوڕی ئەنەسی نەخعی و شەمری کوڕی زیلجەوشەن بوون، سەرگەورەکەشیان عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد بووە، جا هەم عوبەیدوڵڵا و هەم شەمریش لە شیعەکەی عەلین :

١. عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد: طوسي لە کتێبی (الرجال)ـەکەیدا باسیکردوە و لە هاوەڵانی عەلی هەژماری کردووە[٢].

٢. شەمری کوڕی زیلجەوشەن: نەمازی شەهرودی لە بارەی شەمرەوە ئەڵێ: لە صیففیندا لەڕیزی سوپاکەی ئەمیرولمۆئمنین علیه السلام بووە [٣].

کوشتنی حوسەین لە موسیبەتە گەورەکانە

بێگومان کوشتنی حوسەین ﵁ لەو موسیبەتە گەورانەیە کە بەسەر موسڵماناندا هات، چونکە سەر زەوی کچەزای پەیامبەرێکی تری تێدا نەبوو

---

(٢) رجال الطوسي ص٥٤ ترجمة(١٢٠) ط١المطبعة الحيدرية ـ النجف١٩٦١م، تحقيق: محمد صادق بحر العلوم.

(٣) (مستدركات علم رجال الحديث) للعلامة علي النمازي الشهرودي، مؤسسة النشر الاسلامي ـ ١٤٢٥هـ (٤/٢٢٠) ترجمة (٦٨٩٩).

جگە لەو نەبێ و بە مەزلۆمیش کوژرا -خوا لە خۆیی و ئال و بەیتەکەی ڕازی بێ-، هەر بۆیە کو شتنەکەی بە نیسبەت مو سڵمانانی سەر زەویەوە موسیبەتێکی زۆر گەورە بوو و بۆ خۆیشی شەهیدی و ڕیزلێگرتن و پلە بەرزکردنەوە و نزیك بوونەوەبوو لە خوا، کە هەڵی بژارد بۆ ئاخیرەت و نازو نیعمەتی ئەو بەهەشتە لە جیاتی ئەم دونیا سەخت و ناڕەحەتە.

شیخ الاسلام ئیبن تەیمیە -بە ڕەحمەت بێ- لە بارەی بکوژانی حو سەینەوە ئەڵێ: «ئەوە شی حو سەینی کو شت، یا هاوکاری کرد، یا ڕازی بوو بەکوشتنی، لە عنەتی خوا و مەلائیکەت و هەموو خەڵکی لێبێ».

بەڵام ئەشڵێین: خۆزگە دەرنەچووبایە، بۆ ئەو مەبەستەش زۆرێك هاوەڵە بەڕێزەکان ڕێگریان لێکرد، ئەم دەرچوونەی وای لەو زۆردار و زاڵمانە کرد دەستیان بچێتە خوێنی کچەزاکەی پەیامبەری خوا ﷺ و پاشانیش بە مەزلۆمی شەهیدی بکەن، بەڕا ستی ئەوەندە شت لە کو شتنەکەی کەوتەوە کە ئەگەر لە شارەکەی خۆی دەرنەچوایە ئەوانە ڕوی نەدەدا.

بەڵام کاری خوایە جل جلالە، هەر چییەك خوا تەقدیری بکا ئەبێ و با خەڵکیش نەیەوێ.

دوای ئەوساش کوشتنی حوسەین لە کوشتنی پەیامبەران مەزن تر نییە، ئەوەتا پەیامبەر یەحیا سەلات و سەلامی خوای لەسەر، سەریان بڕی و هێنایان کردیان بە مارەیی ئافرەتێکی داوێن پیس، هەروەها زەکەریا هەر بەکوشتن چوو و عومەر و عوسمان و عەلیش هەر هەموویان بە کوشتن

ڕۆیشتن، ئەمانە هەموویان لە حوسەین باشترن خوا لەوان و لە ئەمیش ڕازی بێ، هەر بۆیە جیاوازی کردن لە نێوان شـــەهیدەکانی صـــەحابە وئال وبەیت بەڵگەی بونی هەوا وئارەزو ومەرامی خراپە، وجائیز نییە مرۆڤ کاتێك یادی کوشتنی حوسەین بکات دەست بکات بە لە خۆدان ودەم وچاو ڕنین وئەوانە، هەموو ئە ما نە لەشـــەر عدا نەهی لێکراوە، ئەوە تا پە یام بەری خواﷺدەفەرموێت: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الخُدُودَ وَ شـَـقَّ الجُيُوبَ»[1]، واتە: (لە ئێمە نییە ئەوەی لە گۆنایی دەدا و سنگی دەدرێ).

هەروەها دەفەرموێ: «أَنَا بَرِيءٌ مِنَ الصـَّالِقَةِ وَالحَالِقَةِ وَالشـَّاقَّةِ»[2]، واتە: (من بەریم لەو ئافرەتەی شـیوەن دەکا و لەوەی قژی دادەڕنێ و لەوەی لە سنگی دەدا ودایدەڕنێ).

الصالقة: ئەو ئافرەتەیە بە دەنگی بەرز دەگری و شیوەن دەکا.

الحالقة: ئەو ئافرەتەیە قژی دادەڕنێ.

الشاقة: ئەو ئافرەتەیە لە سنگی دەدا و دایدەڕنێ.

---

(١) (صـــحيح البخاري) كتاب الجنائز، باب ليس منا من شـــق الجيوب حديث (١٢٩٤). و (صحيح مسلم) كتاب الايمان، باب تحريم ضرب الخدود (١٠٣).

(٢) (صحيح البخاري (كتاب الجنائز، باب ما ينهى من الحلق عند المصيبة (١٢٩٦). و(صحيح مســـلم)كتاب الايمان، باب تحريم ضـــرب الخدود وشـــق الجيوب والدعاء بدعوى الجاهلية، حديث رقم (١٦٧/١٤٠).

هەروەها پەیامبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: «إِنَّ النَّائِحَةَ إِذَا لَمْ تَتُبْ فَإِنَّهَا تُلْبَسُ يَوْمَ القِيَامَةِ دِرْعًا مِنْ جَرَبٍ وَسِرْبَالًا مِنْ قَطِرَانٍ»[1]. واتە: (ئەگەر شیوەنکەر تەوبە نەکات، ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا قەمیسێکی گەڕی و خوریان و پۆشاکێکی قەترانی دەکرێتە بەری).

بۆیە پێویستە لەسەر موسڵمان ئەگەر موسیبەتێکی ئاوها ڕویدا، ئەوە بڵێت کە خوای پایەبەرز فەرموویەتی: ﴿ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتۡهُم مُّصِيبَةٞ قَالُوٓاْ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾ {البقرة: ١٥٦}. واتە: (ئەوانەی کە هەرکات تووشی بەڵا و موسیبەتێك دەبن، دەڵێن: ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾ ئێمە هەر هی خواین و سەرەنجامیشمان هەر بۆ لای ویە).

هەڵوێستی خەڵك لە کوشتنی حوسەین:

خەڵك لە کوشتنی حوسەین دەبنەوە سێ کۆمەڵەوە:

کۆمەڵەی یەکەم: وا دەبینن کوشتنی حوسەین هەق بووە، چونکە خروجی لە پێشەوای موسڵمانان کردووە و ویستوویەتی کۆکی و تەبایی موسڵمانان تێك بدا. هەروەها ئەڵێین پەیامبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: «هەرکەس هات و ئێوەش پێشەوایەکی خۆتان هەبوو کاروباری بەڕیوە دەبردن، جا ویستی کۆمەڵەکەتان تێك بشکێنێ، هەرکەسێك بووە بیکوژن،

(١) (صحيح البخاري) كتاب الجنائز، باب ما ينهى من الحلق عند المصيبة (١٢٩٦). و(صحيح مسلم)كتاب الايمان، باب تحريم ضرب الخدود وشق الجيوب والدعاء بدعوى الجاهلية، حديث رقم (١٤٠/١٦٧).

کائنا من کان»[1]. جا حوسەینیش ویستوویەتی کۆمەڵی موسڵمانان تێکدا و پەیامبەریش ﷺ دەفەرموێت: «اقتلوه کائنا من کان» بۆیە کوشتنەکەی ڕاســتە، ئەمەش ووتەی (ناصــبیەکانە)[2]، کە ڕقیان لە حوســەینی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالبە -ڕەزای خوا لە خۆیی و لە بابی بێ-.

کۆمەڵەی دووەم: ئەڵێن: حوســەین ئەو ئیمامەیە کە گوێڕایەڵی واجب بووە و پێویست بوو کارەکە تەسلیم بەم بکرایە. ئەمەش قسەی شیعەکانە.

کۆمەڵەی سێیەم: کە ووتەی ئەهلی سوننەت و جەماعەتە، ئەڵێن: بە مەزڵومی کوژراوە، بەڵام کاربەدەســـت نەبووە واتە ئیمام نەبووە، وەکو خارجیەکیش نەکوژراوە، بەڵکو بە مەزڵومی کوشـــتیان و شـــەهیدیان کرد هەروەکو پەیامبەرﷺ دەفەرموێ: (حەســەن و حوســەین گەورەی گەنجانی بەهەشــتن)[3]. هەروەك ویســـتیشـــی بگەڕێتەوە، یان بڕوات بۆلای یەزید لە شام، بەڵام ئەوەبو ڕێگریان لێکرد و وازیان لێ نەهێنا هەتا نەبێتە دیلی ژێر دەستی کوڕەکەی زیاد.

---

(١) (صــحيح مســلم)كتاب الامارة، باب حكم من فرق أمر المســلمين وهو مجتمع، حديث رقم (١٨٥٢).

(٢) الناصبە: ئەوانەن کە ڕقیان لە عەلی و خانەوادەکەیەتی.

(٣) (أخرجه الترمذي) كتاب المناقب، باب مناقب الحسن والحسين حديث (٣٧٦٨).

ئەوەی ڕویدا بە هۆی دەرچونی حوسەینەوە، پێمان نالێ دەرچون خرا پەی لێدەکەوێتەوە؟

حوسەین پابەند بو بە کۆمەڵی موسڵمانانەوە ولە دەرچونەکەی فەرمووی: ڕێگەم بدەن دەڕۆم بۆلای یەزید، بەڵام عوبەیدوڵلا ڕازی نەبو.

ئیبن تەیمیە لە «منهاج السنه» دەفەرموێ: «**إنه رضي الله عنه لم يفرق الجماعة ولم يقتل إلا وهو طالب للرجوع إلى بلده أو إلى الثغر إو إلى يزيد داخلا في الجماعة معرضا عن تفريق الأمة** ».

هەندێك بە ئالوبەیت پارە دەردەکەن

هەندێك بە ئالوبەیت پارە دەردەکەن ئەمەش بە شاهیدی خودی ئالوبەیت ڕەزای خوایان لێبێت، تەنانەت کە وتویانە وەرە بۆ عێراق ڕیوایەت هەیە ئەڵێ بۆ ئەوەبو ە پارەیان پێدەربکەن.

لە البدايه والنهايه هاتوە ئەڵێ: موحەممەدی کوڕی حەنەفیە کە یەکێکە لە سەرانی ئالوبەیت کاتێك ئامۆژگاری حوسەینی کرد نەڕوات، پێی وت: «**إنما يريدون أن يأكلوا بنا ويشيطوا دماءنا**»، واتە: «ئەمانە ئەیانەوێت پارەمان پێوە دەرکەن».

دوو بیدعەی تازە دوای کوشتنی حوسەین:

شیخ الإسلام ئیبن تەیمیە دەڵێ: (دوای کوشتنی حوسەین خەڵك دوو بیدعەیان داهێنا:

یەکەمیان: بیدعەی غەمباری و شیوەنکردن لە ڕۆژی عاشورادا، بە لە گۆنا دان و هاوارکردن و گریان و تینویەتی و خوێندنەوەی شیوەننامە و لاواندنەوە، کە ئەمانە سەردەکێشی بۆ جنێو و نەفرەتکردن لە پێشینیان و تاوانبارکردنی خەڵکانێکی بێ تاوان تەنانەت جنێو بە (پێشکەوتووە یەکەمەکان) (السابقون الأولون) دەدرێت، هەروەها سەرگوزە شتەی کو شتنەکەی دەخوێنرێتەوە کە زۆربەی درۆ و دەلەسەیە، جا ئەو کەسەی کە ئەم کارەی داهێناوە مەبەستی کردنەوەی دەرگای ئاشوب و بەش بەش کردنی ئوممەت بووە، وەگەرنا مانای چییە ئەم یادە هەمووساڵێك دووبارە بکرێتەوە و خوێن بڕێژرێ و ڕابردو گەورە بکرێتەوە خۆ پێوەی پەیوەست بکرێ و باوش بکرێتە گۆڕەکان).

دووەمیان: بیدعەی خۆشی و شادی و دابەشکردنی شیرینی و بەخشین بە منداڵ و خێزان لە ڕۆژی کوشتنی حوسەیندا.

لە کوفەدا خەڵکانێك هەبوون لایەنگری ئال و بەیت بوون لە سەروی هەموویانەوە موختاری کوڕی ئەبو عوبەیدی موتەنەبیئی درۆزن لەگەڵ خەڵکانێکی تردا کە ڕقیان لە ئال و بەیت بوو لە سەروی هەموویانەوە حەجاجی کوڕی یوسفی سەقەفی، جا بیدعە بە بیدعە چارەسەر ناکرێ بەڵکو بە بەرپاکردنی سوننەتی پەیامبەر دەبێتﷺ هەروەك خوای بالاّ دەفەرموێ: ﴿ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتۡهُم مُّصِيبَةٞ قَالُوٓاْ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾{البقرة١٥٦}.

هەڵوێستی یەزید لە بەرامبەر کوشتنــی حوسەین ﵁

یەزید دەستی لە کوشتنی حوسەیندا نەبووە، ئەمەش دیفاعکردن نییە لە یەزید بەڵکو دیفاعکردنە لە هەق، لەوەو پێشـــیش ڕونمان کردەوە کە کێ حوسەینی کوشتووە.

بەڵام لەگەڵ ئەوەشــدا ئەهلی ســوننەت وجەماعەت بە هیچ شـێوەیەك خۆشیان بە یەزیددا نایەت ، هەروەکو لە سەلەفەوە هاتووە و فەرمویانە: بۆ کەســـێك هەیە کە بڕوای بە خواو بە ڕۆژی دوایی هەبێت ویەزیدی خۆش بوێت؟! جا ئەهلی سوننە خۆشیان بە یەزیددا، بەڵام ئەوەی هەق بێت ڕوونی دەکەنەوە، چونکە هەق لەهەر کە سێکی تر عەزیزترە، جا ئەهلی سوننە نە زیاد ئەڵێن و نە کەم، نە خۆشمان ئەوێ و نە لەعنەتی لێ دەکەین، بەڵام ئەوە ڕاســـتیەکە و ئەبێت ڕوون بکرێتەوە، هەق هەقە وئەبێت بگوترێت، چونکە خەڵکانی نەیار و ناحەز لە باسکردنی ئەمەدا مەرام و ئامانجی تریان هەیە.

هەروەها یەزید کە عوبەیدوڵڵای کوڕی زیادی نارد بۆ ئەوەبوو نەهێڵێت بێتە کوفەوە، فەرمانی کوشـــتنی پێنەکرد، بەڵکو خودی حوســـەین ﵁ گومانی خێری بە یەزید هەبوو کاتێك وتی: (یان ئەوەتا ڕێگەم بدەن بڕۆم بۆلای یەزید و بەیعەتی بدەمێ).

‹ بە کۆدەنگی مێژوونوسان یەزید حوسەینی نەکوشتوە ›

شیخ الاسلام ئیبن تەیمیە ئەڵێ: (بە ئیتفاقی ئەوانەی مێژوو دەگوازنەوە یەزید فەرمانی بە کوشتنی حوسەین نەکردووە، بەڵام بۆ ئیبن زیادی نووسی کە نەهێڵێت حوسەین ببێتە والی عێڕاق و کاتێکیش هەواڵی کوشتنی حوسەین گەیشتە یەزید ناڕەحەتی خۆی دەرخست و گریانیش لە ماڵەکەیەوە بیسترا وە یەکێکیانی بە دیل نەگرت و بەڵکو ڕێزی لە ئەهل و بەیتەکەی گرت و ڕێگەشی دان تا گەڕانەوە شوێنی خۆیان.

ئەمما ئەو ڕیوایەتانەی باس لەوە دەکەن کە بێ ڕێزی بەرانبەر ئافرەتانی خانەوادەی پەیامبەر ﷺ کردووە و وەکو دیلی جەنگ براون بۆ شام و لەوێش بەهەمان شێوە بێڕێزیان لە ئاست کراوە، ئەمانە هەر هەموو ووتەی پوچن، بەڵکو بەنی ئومەییە بەنی هاشمیان زۆر بە ڕێزدار تەماشا کردوە، تەنانەت کاتێك حەجاجی کوڕیی یوسفی سەقەفی ڕۆیشت فاتیمەی کچی عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەری خواست، عەبدولمەلیکی کوڕی مەڕوان ئەم کارەی قبوڵ نەکرد و فەرمانی کرد بە حەجاج وازی لێ بێنێ و تەڵاقیدا، جا ئەوان بەنی هاشمیان بە گەورە وگران تەماشا کردووە، تەنانەت هەرگیز ڕۆژێك لە ڕۆژان هیچ ئافرەتێکی هاشمی نەکراوەتە کەنیزەك).

جا بۆیە ئافرەتی هاشمی لەو ماوەیەدا هەمیشە زۆر بەڕێز و گرانەوە تەماشا کراوە.

یان دەگوترێ سەری حوسەین براوە بۆ یەزید، ئەمیش بە هەمان شێوە ئیسپات نەبووە، بەڵکو سەری حوسەین هەر لە لای عوبەیدوڵلا بوو لە کوفە، پاشان حوسەین نێژرا و کەس شوێنەکەی نازانێت، بەڵام ئەوەی مەشهورە هەر لە کەربەلا لە شوێن کوشتنەکەی سپاردویانە.

هەڵوێستی ناوەند لە ئاست یەزید:

شیخ الاسلام ئیبن تەیمیە دەڵێ: خەڵك لە ئاست یەزید دوو پەڕ و ناوەندێکن:

دەستەی یەکەم: دەمارگریان بۆی هەیە و خۆشیان دەوێ و تەنانەت ئیددیعای پەیامبەرایەتی و مەعصومەتیشی بۆ دەکەن.

دە ستەی دووەم: دەمارگریان لە سەری هەیە و ڕقیان لێیەتی و تەنانەت کافری دەکەن و وا دەبینن کە مونافیق بووە و لە ڕوکەش خۆی بە مو سڵمان پیشانداوە و بەڵام بەدڵ مونافیق بووە و ڕقی لە پەیامبەر بووە ﷺ.

ئینجا ئەڵێ [واتە ئیبن تەیمیە]: (هەردوو بۆچوونەکە هەڵەیە، ئەو پیاوە پاشایەك بووە لە پاشاکانی موسڵمانان و خەلیفەیەك بووە لە خەلیفە پاشاکان نە ئەمەو نە ئەوە.

سەبارەت بە کو شتنی حو سەین ئەوا بێگومان بە مەزڵمومی کوژرا و شەهیدکرا هەروەك هاو شێوەکانی تری چۆن بە مەزڵومی کوژران و شەهید کران، کوشتنی حوسەینیش سەرپێچی کردنی خوا و پەیامبەرە بۆ ئەو کەسەی کوشتوویەتی یان هاوکاری کردووە یان پێی ڕازی بووە، ئەمەش

کارەساتێك بوو تووشی موسڵمانان هات بە هۆی خێزانی وی و هی تریشەوە، بۆ خۆیشی شەهادەت و پلە بەرزی و پایە بڵندیە).

ئایا دروستە نەفرەت لە یەزید بکرێت؟

لەوانەیە لە گرنگترین ئەو ڕوداوانەی کە لە سەردەمی یزید دا ڕویدا بێت ڕووداوی (حەڕرە) و کوشتاری عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر و کوشتنی حوسەینی کوڕی عەلی بوو بێت.

بەم هۆیەوە هەندێك نەفرەتکردن لە یەزیدی کوڕی موعاویە بە جائیز دەزانن، هەندێکی تریش بە پێ چەوانەوە، جا ئەوەی نەفرەتکردن لە یەزید بە جائیز دەزانێت پێویستی بە سەلماندنی سێ شت هەیە :

یەکەم: بیسەلمێنێت کەوا فاسق بووە.

دووەم: بیسەلمێنێت کە ئەو لەو فاسقیەی تەوبەی نەکردووە، چونکە ئەگەر بێ باوەڕ تەوبە بکات خوای لێی وەردەگرێت، چ جای فاسق؟

سێیەم: بیسەلمێنێت نەفرەتکردن لە کەسێکی دیاریکراو جائیزە.

نەفرەتکردن لە مردوویەکی دیاریکراو جائیز نییە، کە نەخوا و نە پەیامبەری خوا ﷺ نەفرەتیان لێ نەکردبێت، لە پەیامبەری خواوە ﷺ چەسپاوە فەرمویەتی: «لا تَسُبُّوا الأَمْوَاتَ فَإِنَّهُم قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا

قَدَّمُوا))[1]. واته: (جوێن به مردووان مەدەن، چــونکه ئەوان ئەوەی که پێشیان خستبوو پێی گەیشتن).

جا دینی خوایش، لەســەر جوێن بازی بەرپا نەبووە، بەڵکو لەســەر ڕەوشت جوانی بەرپا بووە، هەر بۆیە جوێندان له دینی خوای گەورەدا بەهیچ شـێوەیەك جێی نابێتەوە، بەڵکو پەیامبەری خواﷺ دەفەرموێت: (سِبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ) واته: جوێندان به موسڵمان فاسقێتیه و دەرچوونه له فەرمانی خوا و کوشتار لەگەڵ کردنیشی کوفره)[2].

هەروەها دەفەرمویَ: (لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ ، وَلا اللَّعَّانِ ، وَلا الْفَاحِشِ ، وَلا الْبَذِيءِ) واته: موسڵمان تانه وەشێنەر و نەفرەت وەشێنەر و جوێندەر و زمان پیس و بەد ئەدەب نییه.

وەکو دەردەکەوێت جوێندان به موســڵمان فاســقێتیه، جا کەســیش نەیگووتووە یەزید له دین دەرچــووە، بەڵکو گەورەترینی ئەوەی لەســەری دەگوتریَ: فاسق بووە.

ئەمەش هەروەکو ڕونمان کردەوە بەنده لەسەر سەلماندنی ئەو فاسیقێتیەی که له یەزید دا هەبووە، زانینی ئەوەش لای خوای بەرز و پیرۆزە.

---

(١) (صحيح البخاري) كتاب الجنائز، باب ما ينهى عن سب الأموات، حديث (١٣٩٣).

(٢) (صحيح البخاري)كتاب الايمان، باب خوف المؤمن أن يحبط عمله، حديث (٤٨).. و(صحيح مسلم)كتاب الايمان، باب بيان قول النبي ﷺ سباب المسلم فسوق وقتاله كفر حديث (٦٤).

ئەوەتا پەیامبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: (یەکەم ســـوپایەك کە غەزای شاری قەیسەر دەکەن خودا لێیان خۆش بووە)[1].

جا ئەم سوپایە بە سەرکردایەتی یەزیدی کوڕی موعاویە بووە، لە ساڵی ٤٩ ك، دەڵێن هەندێك لە هاوەڵە بەڕێزەکانی لەگەڵدا بووە وەکو: ئیبن عومەر و، ئیبن زوبەیر و، ئیبن عەبباس و، ئەبوو ئەیوب.

ئیبن کە سیر دەڵێ: (بەڕا ستی یەزید هەڵەیەکی زۆر خراپی کرد کاتێك لە ڕوداوی (حەڕرە)دا فەرمانی کرد بە ئەمیری ســوپاکەی موســلیمی کوڕی عوقبە، سێ ڕۆژ مەدینە حەڵاڵ کا، کە بەهۆیەوە ژمارەیەکی زۆر سەحابە و منداڵی سەحابە کوژرا).

جا پوختەی ووتە: ئەوەیە دەیدەینە دە ست خواوە، هەروەکو زەهەبی لە بارەیەوە دەڵێت: (لا نسبه ولانحبه) ، نە جوێنی پێدەدەین نە خۆشمان دەوێ.

شیخ الإسلامیش دەفەرموێ: «لە سەلەفیشەوە هەر ئەوە هاتوە وتویانە نە خۆشیمان دەوێت نە جوێنیشی پێدەدەین».

هەندێکیشیان وتویانە: «بۆ مەگەر کەسێك بڕوای بە خوا وڕۆژی دوایی هەبێت خۆشی بە یەزیددا دێت».

وصلى اللهُ وسلَّمَ وباركَ على نبيِنا محمدٍ وعلى آلِهِ وصحبِه.

* * *

(١) (صحيح البخاري)كتاب الجهاد، باب ماقيل في قتال الروم حديث(٢٩٢٤).

پێڕست

ڕێخۆشکار ٥
پێشەکی ٦
هاوەڵان هەمویان برای یەك بوون ١٢
ئەبێت مێژو بە وردی بخوێنینەوە ١٣
بەیعەت دەدریٚ بە یەزیدی کوڕی موعاویە : ١٤
هەڵوێستی ئەهلی سوننەت و جەماعەت لە بەرامبەر بەیعەتدان بە
یەزیدی کوڕی موعاویە: ١٥
ئایا یەزید شیاو بووە بۆ خیلافەت؟ ١٦
بەیعەت دەدرێت بە یەزید وحوسەینیش ڕەدی دەکاتەوە............ ١٧
خەڵکی عێڕاق نامە بۆ حوسەین دەنێرن : ١٨
حوسەین موسلیمی کوڕی عەقیل دەنێرێت : ١٨
عوبەیدوڵلای کوڕی زیاد دەکرێت بە ئەمیری کوفە : ١٩
دەرچوونی حوسەین رضي الله عنه بۆ کوفە : ٢٠
خەڵکی کوفە پشتی موسلیمی کوڕی عەقیل بەر دەدەن ٢١
بەرهەڵستی هاوەڵان لە دەرچوونەکەی حوسەین : ٢٣
حوسەین دەگاتە قادسیە: ٢٥
حوسەین دەگاتە کەربەلا: ٢٦
حوسەین ئامۆژگاری سوپای کوفە دەکا و خوایان بیر دێنێتەوە: ٢٨
شەڕ لە نێوان هەردولا ڕو دەدات ٣٠
کیٚ لە خانەوادەکەی پەیامبەر کوژرا؟ ٣١
ئەوەی دەگوتریٚ لە بارەی کوشتنی حوسەینەوە رضي الله عنه ٣٢
خەڵکی کوفە تۆڵە لە نەفسی خۆیان دەکەنەوە ٣٤

سزای دونیا پێش دواڕۆژ: ٣٥
کێ حوسەینی کوشت رضي الله عنه؟ ٣٦
غەدری خەڵکی کوفە کە بکوژی حوسەینن: ٣٨
کێ دەستی ڕاستەوخۆی لە کوشتنی حوسەیندا رضي الله عنه هەبوو؟ ٤٦
کوشتنی حوسەین لە موسیبەتە گەورەکانە ٤٦
هەڵوێستی خەڵك لە کوشتنی حوسەین: ٤٩
ئەوەی ڕویدا بە هۆی دەرچونی حوسەینەوە، پێمان ناڵێ دەرچون خراپەی لێدەکەوێتەوە؟ ٥١
هەندێك بە ئالوبەیت پارە دەردەکەن ٥١
دوو بیدعەی تازە دوای کوشنتی حوسەین: ٥١
هەڵوێستی یەزید لە بەرامبەر ٥٣
کوشتنی حوسەین رضي الله عنه ٥٣
«بە کۆدەنگی مێژوونوسان یەزید حوسەینی نەکوشتوە» ٥٤
هەڵوێستی ناوەند لە ئاست یەزید: ٥٥
ئایا دروستە نەفرەت لە یەزید بکرێت؟ ٥٦
پێڕست ٥٩